

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Sociální problematika v Humpolci v letech 1850–1950

Vedoucí práce: doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Autor práce: Marie Jarošová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: třetí

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

Podpis studenta:.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. ThDr. Rudolfu Svobodovi, Th.D., za cenné rady, připomínky a především za jeho nezměrnou trpělivost při vedení práce.

Obsah

Úvod	- 4 -
1. Stručná historie města Humpolec do roku 1850	- 6 -
2. Dějiny Humpolce v letech 1850 – 1950.....	- 8 -
3. Sociální problematika v letech 1850 – 1914	- 13 -
4. Sociální problematika v letech 1914 -1938.....	- 17 -
5. Sociální problematika v letech 1939 – 1950	- 33 -
Závěr.....	- 39 -
Seznam použitých zdrojů	- 42 -

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je sociální problematika Humpolce v letech 1850-1950. Cílem je postihnout toto téma ve zvoleném období, a to nejen v souvislosti s bezprostředními dějinami Humpolce, ale také s velkými událostmi, které zasáhly naši zemi, popřípadě i celý svět. Mým osobním důvodem pro výběr této látky je jednak skutečnost, že Humpolec je mé rodné město, jehož historie mě vždy zajímala, ale také fakt, že mým studijním oborem je sociální a charitativní práce. Výběr dané tematiky představuje tedy spojení těchto mých dvou zájmů. Dále bych ráda podotkla, že samotné slovní spojení „sociální problematika“ chápu velmi široce. Nebylo možné se zabývat jen úzkými tématy charitativní činnosti, sociálních problémů, vlivů sociální politiky a zdravotně-sociální péče. Na to byl Humpolec ve sledovaném období příliš malým městem.

Celkovou sociální problematikou v Humpolci a vůbec na Humpolecku (od roku 1910 byl okresním městem) se dosud žádný autor nezabýval, jednotlivé údaje jsem proto musela vyhledávat z různých zdrojů, které mi však podávaly často velmi útržkovité informace. Důležitými prameny pro mé téma byly kroniky, zejména obecní kronika města Humpolec. Jejich přehled je uveden v seznamu použité literatury. Dále se jednalo o prameny uložené ve Státním okresním archivu v Pelhřimově, v humpolecké knihovně a v Muzeu Dr. Aleše Hrdličky v Humpolci. Zejména knihovna má k dispozici nemálo zdrojů o historii a vývoji města, které jsem mohla využít pro svoji práci. Nejvíce informací jsem čerpala z knih významného místního učitele Gustava Koblihy, z populární edice Humpolec v zrcadle času, z vlastivědných sborníků Zálesí. Dále jsem využila i soukromé spisy bývalého primáře humpolecké nemocnice MUDr. Jiřího Machyána, které jsou uloženy v archivu humpoleckého muzea.

Získané informace do značné míry určily strukturu mé práce, kterou jsem rozdělila do pěti kapitol.

První dvě kapitoly jsou obecně historické. První uvádí čtenáře do historického vývoje města poloviny devatenáctého století. Druhá kapitola představuje Humpolec v letech 1850-1950. Třetí, čtvrtá a pátá kapitola jsou podstatnou částí této bakalářské práce. Jsou za sebou řazeny chronologicky a zaměřují se v nich na konkrétní sociální

problematiku města v uvedeném období: od roku 1850 do vypuknutí první světové války, od roku 1914 do roku 1938, od roku 1938 do roku 1950.

Při zpracování této bakalářské práce jsem použila metodu přímou a komparativní.

1. Stručná historie města Humpolec do roku 1850

První písemná zmínka o Humpolci pochází sice z roku 1219, ale oblast byla osídlená pravděpodobně již dříve, protože Humpolecko bylo králem Přemyslem Otakarem I. (jako král vládl 1198–1230) darováno řádu německých rytířů. Ti ho roku 1233 prodali želivskému klášteru (založen roku 1139 knížetem Soběslavem I. a osazen řádem benediktýnů), a to včetně již tehdy stojícího kostela sv. Mikuláše. Želivský klášter prodal Humpolec v roce 1253 křižovníkům s červenou hvězdou, kteří jej drželi až do roku 1325, kdy ho prodali moravskému zemskému hejtmanovi a majiteli Lipnice Jindřichovi z Lipé. Jeho potomci byli nuceni z důvodů zadluženosti prodat Humpolec Václavovi z Dubé (1371), který zde zřídil městský úřad s purkrabím a soudcem.

V roce 1404 bylo město dobyto Jindřichem z Rožmberka. Dalšími majiteli sídla se staly šlechtické rody z Leskovce (1420–1496). V době husitských válek se celá oblast stala krajem kalicha a na nedalekém vrchu Melechov se odehrála v květnu 1420 bitva husitů s uherskými oddíly křížové výpravy. Město a okolí bylo silně postiženo husitskými válkami. Po husitství a době vlády Jiřího z Poděbrad se ujímají moci Jagellonci. V této době město opět změnilo majitele, stali se jimi Trčkové z Lípy (od roku 1496). Tehdy se Humpolec dostal opět pod správu Lipnice a také poprvé pod Herálec. V roce 1560 koupili humpolecké panství páni z Říčan, od roku 1588 páni z Roupova a v roce 1623 byl majetek zkonfiskován z důvodu obvinění majitele panství ze vzpoury proti císaři. Ve stejném roce bylo humpolecko-herálecké panství prodáno cizinci – Filipu staršímu, hraběti ze Solmsu, který byl posléze plukovníkem ve Valdštejnově vojsku.

Právě během třicetileté války opanovali okolí města Švédové, kteří zároveň vydrancovali kostel sv. Mikuláše (1642). Časté střídání majitelů znamenalo rozvoj města i v následujícím století. Z dlouhé řady lze uvést alespoň rody Kirchnerů (1708), Gastheimů (1714), Metternichů (1717), Regalů (1720) a z Deblína (1729). Město a jeho obyvatelé utrpěli ztráty ve válkách o rakouské dědictví, během nichž prošlo jeho územím několik armád. Majitelé z Deblína se zadlužili, takže sídlo od padesátých let 18. století patřilo uherskému rodu Neffzernů. Jeho první majitel – Jakub Beneš zde založil pivovar (1756) i továrnu na sukno, začaly se zde během jeho působení pěstovat brambory. Město se vzpamatovávalo z úpadku, ale příznivý vývoj narušil mohutný požár (1763). Po smrti Jana Beneše převzal správu jeho syn, za něhož došlo k založení vesnic Rozkoš (1787) a Vilémov (1796), které jsou v současnosti součástí Humpolce.

V roce 1804 byl však Humpolec i Herálec prodány hraběti Wolkenstein-Troszburgovi, rytíři maltézského řádu. Během napoleonských válek území opět velmi trpělo.¹ Humpolec byl v roce 1807 prohlášen tzv. svobodným ochranným městem, byl zde zřízen magistrát, soud, místo výběru daní, vydávání povolení ke sňatkům i cestování apod. Město tedy již od této doby majitele nemělo. V roce 1810 zde byla otevřena evangelická škola a v roce 1820 byla zřízena pošta a začala se budovat tzv. císařská silnice z Německého Brodu přes Humpolec do Želivi, Pacova a dále směrem do Tábora. Velký ohlas měl v Humpolci revoluční rok 1848, kdy byla vytvořena národní garda, říšským poslancem za město se stal Karel Havlíček Borovský.²

Z konce osmnáctého století pochází přesnější informace o počtech obyvatel. V roce 1785 bylo ve městě 267 domů, kde žilo 1892 obyvatel, z nichž bylo 161 evangelického vyznání, zbytek byli katolíci.³ V revolučním roce 1848 zde již bylo 439 domů s 4534 obyvateli, z čehož vyplývá, že město prošlo v tomto směru poměrně značným rozvojem.⁴

¹ Srov. *Strategický plán rozvoje města Humpolec do roku 2020* [online]. Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o. 2014 [cit. 2017-01-16]. Dostupné na WWW: http://www.mesto-humpolec.cz/assets/File.ashx?id_org=4932&id_dokumenty=225832, s. 10-11.

² Srov. Tamtéž.

³ Srov. KOBLIHA, Gustav. *Humpolec a jeho okolí: Nástin dějepisný, popisný a statistický s 22 obrázky*. Praha: František Šimáček, 1896. ISBN neuvedeno, s. 52.

⁴ Srov. Tamtéž.

2. Dějiny Humpolce v letech 1850 – 1950

Po skončení revolučních událostí začalo město žít opět svým poklidným tempem. Jeho další rozvoj nastal až v šedesátých a sedmdesátých letech. První velký podnik byl spjatý s náboženským životem. Vedle katolické většiny ve městě totiž žila také konfesní menšina hlásící se k evangelíkům augšpurského vyznání. Ti v roce 1862 vystavěli komplex evangelických budov, a to kostel, faru a školu.

Důkazem ekonomického rozvoje Humpolce bylo otevření první spořitelny s názvem „Živnostenská záložna“ v roce 1870 a ve stejné době postavení textilní továrny pana Emericha Dítěte, který se stal významnou osobností pomáhající řešit sociální problémy ve městě. Město svůj rozvoj potvrdilo i výstavbou radnice, která byla dokončena v roce 1872.

Jak již bylo naznačeno výše, v druhé polovině 19. století se v Humpolci významně rozvíjel především textilní průmysl, mnoho obyvatel z venkova přicházelo do města, které jim nabízelo bezpočet pracovních možností v těchto továrnách. Dělníci si založili v roce 1873 dělnický spolek Školka a v témže roce i Spolek dobrovolných hasičů. Byly dokončeny důležité komunikace mezi Humpolcem a Pelhřimovem a Humpolcem a Ledčem nad Sázavou, na kterých byl provoz zahájen v roce 1876.

I školství zaznamenalo ve druhé polovině 19. století značný rozvoj. Roku 1878 byla dokončena stavba obecné měšťanské školy (dnes střední škola ŠČSMD). S rozvojem textilního průmyslu bylo zapotřebí dostatečného počtu odborníků, a proto byla v roce 1879 zřízena první odborná škola tkalcovská. V roce 1887 následovala odborná lnářsko-rolnická škola, pro niž byla později vystavěna (v roce 1898) i vlastní budova na Dusilově. Budování škol dovršila stavba evangelické školy v Komenského ulici v roce 1888 (dnešní gymnázium).⁵

Významným mezníkem rozvoje města bylo na konci devatenáctého století povolení stavby železnice ve směru Německý Brod – Humpolec, to v roce 1893. Její výstavba začala 1. července a 1. září byla železnice slavnostně otevřena. K nádraží, které bylo vzdáleno od rušných ulic města, se vystavěla v následujícím roce nová silnice.

⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec*. [online]. Humpolec: Městský úřad, 1900-1904 [cit. 2016-12-16]. Dostupné na WWW: <http://www.mesto-humpolec.cz/kronika-mesta>, s. 1.

V roce 1894 bylo založeno muzeum na náměstí a byla zahájena přestavba kostela sv. Mikuláše, během níž byla původní barokní věž nahrazena věží gotickou.⁶ Ve městě se začala rozvíjet soukenická výroba – odvětví zaměstnávalo až 2 tisíce osob a městu se začalo říkat „Český Manchester“.⁷

V druhé polovině století se město rozrůstalo i co do počtu obyvatel. Kronika města uvádí, že koncem roku 1900 žilo v Humpolci 5884 obyvatel, z toho 2818 mužů a 3066 žen. Navíc se zde nachází zajímavé informace o vyznání obyvatel: 4997 věřících bylo vyznání římsko-katolického, 655 obyvatel evangelického, 35 obyvatel helvetského, 101 obyvatel bylo pravoslavného vyznání a 196 věřících bylo židovského vyznání.⁸ Místní učitel Gustav Kobliha uvedl ve své knize podobné informace o počtu obyvatel a jejich vyznání na konci 19. století: „bylo postaveno 546 domů, kde žilo 5911 obyvatel. Katolického vyznání bylo 4843 obyvatel, 744 obyvatel se hlásilo k evangelickému vyznání a 324 obyvatel bylo židovské víry“.⁹

S přibývajícími obyvateli se zvyšoval i počet dětí ve městě a kapacita místních škol, obecné i měšťanské, byla nedostačující, a proto vedení města v roce 1908 rozhodlo o vybudování nové školní budovy měšťanské školy chlapecké v dnešní ulici Hálkově, která se v roce 1929 přeměnila v pokusnou školu diferencovanou, kde byly novinkou společné třídy dívek a chlapců, ale i délka hodiny - jen 45 minut.¹⁰

Těsně před vypuknutím první světové války byla dokončena výstavba „Okresního domu“ (dnes Městský úřad v Humpolci) a stavba dělnického domu (Zálesí).¹¹

Do rozvoje města stejně jako ostatních měst rakousko-uherské monarchie neblaze zasáhla 1. světová válka, která měla negativní dopad na všechny vrstvy obyvatelstva, na hospodářský a kulturní život ve městě. Mnoho živitelů rodin bylo povoláno do války, někteří se vrátili s podlomeným zdravím, někteří se bohužel již nevrátili. Válečné útrapy vyvrcholily zejména v posledním roce války, potravinové lístky nebyly kryty zbožím a lidé trpěli velkou bídou. Po pádu Rakouska-Uherska byla vyhlášena samostatná Československá republika.

⁶ Srov. KAMARÝT, Jan, Pavel HOLUB a Zdeněk ŠKRABÁNEK. *Kamarýtova kronika: kronika Jana Kamarýta a jeho pokračovatelů (1848-1915)*. Humpolec: Z. Škrabánek, 2014. ISBN 978-80-260-7318-5, s. 33.

⁷ Srov. *Kronika Města Humpolec. 1900-1904*, s. 1.

⁸ Srov. Tamtéž.

⁹ Srov. KOBLIHA, Gustav. *Humpolec a jeho okolí*, s. 52.

¹⁰ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1895-1929*, s. 806.

¹¹ Srov. KAMARÝT, Jan, Pavel HOLUB a Zdeněk ŠKRABÁNEK. *Kamarýtova kronika*, s. 33-34.

Po skončení války se obyvatelé pustili opět do obnovy a dalšího rozvoje města a pokračoval čilý stavební ruch. V roce 1918 se začalo s velkou elektrifikací, na Horním náměstí byly v roce 1920 vybudovány široké promenádní chodníky. Svůj provoz zahájily i další významné firmy: parní mlýn, parní pily, lihovar, tírna lnu, cihelna, výroba perleťového zboží, mýdla, dvě tiskárny, elektrárna, jatka a další. Všechny tyto firmy z důvodů zefektivnění své činnosti potřebovaly i lepší připojení na elektrickou síť, a proto se v roce 1924 dosavadní městská elektrárna z roku 1911 napojila na elektrárnu v Mydlovarech u Českých Budějovic. I na chvílky oddechu obyvatel města se myslelo, v roce 1921 se otevřela knihovna a čítárna a v roce 1924 byla otevřena veřejná plovárna - rybník „Na Cihelně“ a začala se řešit i bytová situace ve městě. V roce 1925 začala výstavba prvních družstevních bytových domů v Nádražní ulici.¹²

Vláda Československé republiky nařídila ke dni 15. února 1921 sčítání lidu, podle kterého v Humpolci žilo 5542 obyvatel, z toho žen 2943. Národnosti zde žijící: 5473 obyvatel československé národnosti, jedenáct obyvatel bylo německé národnosti, čtrnáct židovské a příslušníky jiných národností byli čtyři obyvatelé. Cizinců zde žilo 69. Římsko-katolického vyznání bylo 3926 obyvatel, evangelického vyznání bylo 562 obyvatel, 512 obyvatel se hlásilo k církvi československé husitské, židovského vyznání bylo 148 obyvatel a jiného vyznání byli čtyři obyvatelé. Bez vyznání žilo v roce 1921 v Humpolci 390 obyvatel. A tady jsou výsledky sčítání v celém humpoleckém okrese.: 27146 obyvatel, z toho 14030 žen. Národnosti: česká 26905, německá 26, židovská 15 a jiné 11, cizinců 189. Římsko-katolického vyznání bylo 24380 obyvatel, k evangelické církvi se hlásilo 1039 obyvatel, členů československé husitské církve bylo 963 a židovské náboženství vyznávalo 202 obyvatel. Jiného náboženství bylo 30 obyvatel a bez vyznání 532 obyvatel okresu. V zemědělství a lesnictví pracovalo 15342 obyvatel, v průmyslu 7225 obyvatel, v obchodu, peněžnictví a dopravě 1558 obyvatel, ve státní službě 794 obyvatel. 2227 obyvatel okresu mělo buď jiná povolání, nebo byli nezaměstnaní.¹³

Po celá dvacátá léta ve městě pokračovala výstavba nových a důležitých správních budov. Byly postaveny budovy soudu a berního úřadu (dnešní Základní umělecká škola Gustava Mahlera), budova spořitelny a nová tržnice na dobytek v Podhradí. Myslelo se i na sportovní aktivity obyvatel, pro které se otevřela sokolovna a nové fotbalové hřiště.

¹² Srov. *Strategický plán rozvoje města Humpolec do roku 2020*, s. 11.

¹³ Srov. *Kronika Města Humpolec. 1895-1929*, s. 277-278.

Část obyvatel města začala s výstavbou rodinných domků v Litochlebicích. Na památku obětí I. světové války byl v roce 1926 na Horním náměstí odhalen pomník.¹⁴

Další velké sčítání obyvatel Československé republiky bylo v roce 1930. Podle výsledků žilo v Humpolci 4997 obyvatel. Přibylo 93 bytových domů, ale celkový počet obyvatel od posledního sčítání v roce 1921 poklesl, mnoho občanů se vystěhovalo do Ameriky a na Balkán nebo i do sousedních obcí. Velké procento textilních dělníků žijících v okolních obcích docházelo za prací do Humpolce. V roce 1930 žilo v celém humpoleckém okrese 24915 obyvatel. Oproti poslednímu sčítání v roce 1921 ubylo 2163 obyvatel, většina se vystěhovala, ale klesala i porodnost.¹⁵

Velká hospodářská krize ve třicátých letech postihla nejprve zemědělství, které zajišťovalo obživu až 60 % obyvatel. Krize vedla k poklesu poptávky po průmyslovém zboží. I přes tyto velké hospodářské problémy probíhal v Humpolci čilý stavební ruch. V roce 1932 byla dokončena výstavba objektu okresního úřadu (dnes Zemědělská akademie) a postavena byla hlavní budova továrny Josefa Smrčky (bývalé Humpolecké strojírny). V roce 1934 byla zahájena stavba kanalizace a dána do užívání plicní léčebna, stavěná původně jako městský chorobinec. V roce 1935 pokračovala výstavba dalších továren ve městě, a to továrny Primatex a továrny Nejedlý, provedena byla i úprava muzea v budově bývalé dívčí měšťanské školy. V roce 1936 byla zahájena výstavba pošty, která byla dokončena v následujícím roce, pro potřeby lnářského průmyslu se postavila tírna lnu v městské části Podhrad a pro rozvoj vzdělávání mládeže se otevřela první střední škola – městská reálka. Rok před okupací Československa bylo postaveno moderní silo a provedena výdlažba Jihlavské ulice.¹⁶

V roce 1938 se uskutečnilo také domácí sčítání obyvatelstva, protože byla změněna hranice a nastaly změny bydliště. V Humpolci žilo 5386 obyvatel oproti roku 1937, kdy jich zde bylo 5501. Během roku se vystěhovalo 277 osob.¹⁷

Následující léta německé okupace byla chudá jak na výstavbu, tak i na společenský život, avšak bohatá na utrpení a lidské oběti. Dosavadní stavební ruch byl omezen, ale přesto se postavilo mnoho nových budov, v roce 1940 Okresní nemocenská pojišťovna

¹⁴ Srov. KAMARÝT, Jan, Pavel HOLUB a Zdeněk ŠKRABÁNEK. *Kamarýtova kronika*, s. 34.

¹⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 82-83.

¹⁶ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 34-35.

¹⁷ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1937-1941, s. 251.

(dnes Poliklinika), v roce 1941 byla zahájena podle Gočárova projektu úprava Dolního náměstí, v roce 1942 byly dostavěny nové činžovní domy v Hálkově ulici a postaven nový sirotčinec (dnešní Dětský domov). V roce 1942 se postavila i další humpolecká soukenická Poláčkova továrna (bývalá mlékárna). V roce 1943 byly zahájeny práce na rekonstrukci hradu Orlík a byla rozšířena hráz rybníka Cihelna, kde se vybuďovala spojovací silnice.¹⁸

Během druhé světové války měli občané povinnost být policejně hlášeni u okresních úřadů. V Humpolci bylo v roce 1942 takto hlášeno 5906 občanů české národnosti a 45 národnosti německé.¹⁹

Svobody se Humpolec dočkal 9. května 1945, kdy v půl druhé odpoledne přijela do města první jednotka Rudé armády. Ve volbách 26. května 1946 zaujala nejsilnější pozici ve městě Komunistická strana Československa, což se projevilo i v obsazení městských orgánů.²⁰ V roce 1946 se vydávaly občanům potravinové lístky a podle seznamů vydaných lístků měl celý humpolecký okres celkem 219123 obyvatel, z toho 2222 dětí do 6 let, 2744 dětí do 14 let, 2075 adolescentů a dospělých 14882.²¹

V druhé polovině čtyřicátých let přišla změna režimu. Komunistická strana Československa se chopila moci a v důsledku toho došlo ke znárodnování soukromých majetků, což se nevyhnulo ani Humpolci. Byly zde znárodněny všechny průmyslové závody. Po roce 1948 to vedlo k začlenění zdejších továren na sukno pod Vlnářské závody a fezárný n. p. ve Strakonících a vzniku samostatného podniku Sukno Humpolec n. p. V roce 1951 byly založeny Humpolecké strojírny n. p. a v roce 1958 podnik Českomoravský len n. p.²²

¹⁸ Srov. KAMARÝT, Jan, Pavel HOLUB a Zdeněk ŠKRABÁNEK. *Kamarýtova kronika*, s. 35.

¹⁹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1941-1944, s. 121-122.

²⁰ Srov. Tamtéž, s. 35.

²¹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1945-1947, s. 130.

²² Srov. *Strategický plán rozvoje města Humpolec do roku 2020*, s. 11.

3. Sociální problematika v letech 1850 – 1914

Po roce 1848 došlo ke zlomovým politickým změnám nejen v Čechách, ale v celé Evropě. V habsburské monarchii byla zrušena robota a poddanství, což samozřejmě mělo dopad také na město Humpolec, kam přicházelo množství obyvatelstva z venkova, aby zde hledali práci – často v nově vznikajících podnicích. To mělo samozřejmě vliv také na proměnu sociální situace města. Rostl počet obyvatel, ale současně vyvstala potřeba postarat se o dělníky či o další potřebné skupiny obyvatelstva.

Některé instituce, které se staraly o potřebné, měly ve městě již delší tradici. Nejstarší institucí v péči o potřebné, která v Humpolci ve druhé polovině 19. století již byla, je nemocnice – špitál. Písemnosti, z nichž by se údaje o založení špitálu daly zjistit, byly zničeny v roce 1763 při rozsáhlém požáru. První zmínka o špitálu je z doby, kdy vládl Humpolci Vaněk z Dubé (1371–1377). Další zápis se nachází v listině pana Zdeňka Trčky z Lípy z roku 1559, kde se píše, kolik nemocných bylo ve špitálu ošetřeno. Kde ale byl jmenovaný špitál umístěn, jak byl velký, kdo a jak tam léčil a jaká byla skladba nemocných, se neví.²³

Zakladatelem nemocnice v Humpolci byl farář a biskupský vikář Augustin Sekoušek s výraznou podporou městského lékaře MUDr. Josefa Štěpánka, a to v roce 1845. Finanční otázka se řešila pomocí sbírek mezi obyvateli. Se stavbou nemocnice se začalo v roce 1855, dokončena byla 1. listopadu 1857 a dostala název „Nemocnice Alžbětina“. Byla zřízena pro 22 nemocných. V letech 1859–1890 se počet ošetřených pohyboval kolem 500 nemocných. Dne 16. srpna 1859 byla nemocnice povýšena na všeobecnou veřejnou nemocnici.²⁴

Prvním primářem byl jmenován MUDr. Bernard Grünfeld, který zde působil od roku 1857 do roku 1878. Ošetřovatelská péče byla svěřena Milosrdným sestřám sv. Karla Boromejského. Hlavní představenou sestrou byla sestra Tůmová.²⁵

I v dávné historii se myslelo také na potřeby chudiny, a proto představitelé města založili v Humpolci chudobinec, a to nejdříve v čísle 69 a později byl chudobinec v malé dřevěné chalupě číslo 201. Tehdy k němu patřila i tak zvaná špitálská pole, věnovaná panem Smrčkou a panem Sychravou. František Komrs na chudobinec věnoval

²³ Srov. MACHYÁN, Jiří. Z historie zdravotnictví a nemocnice v Humpolci: počátky. *Zpravodaj: Okresního ústavu národního zdraví*. Pelhřimov: Jihočeské tiskárny n. p., 1983(9), s. 6.

²⁴ Srov. MACHYÁN, Jiří. Z historie zdravotnictví a nemocnice v Humpolci, 1984(10), s. 3.

²⁵ Srov. Tamtéž, s. 3.

v roce 1850 sto zlatých a Adolf Komrs 4000 zlatých v roce 1889. Celestián Kryštůfek věnoval 200 zlatých a Arnošt Příborský sto zlatých. Z čísla 201 byl chudobinec později přeložen na Želivskou ulici do čísla 413 a odtud v roce 1886 do jednopatrového domu s číslem 484 na Jihlavské ulici . Ale přesto občas nestačil ani svým prostorem, ani svými prostředky na jeho provoz.²⁶

V dávné minulosti mělo každé město povinnost se postarat o sirotky po rodičích, kteří žili trvale v Humpolci, takzvaně byli příslušní do dané obce. V Humpolci byl evangelický sirotčinec v místech dnešní Komenského ulice. Ale ten již nevyhovoval svému účelu. Do města přicházelo více nových obyvatel a tím se zvyšoval i počet sirotků, kterým muselo město zajistit ubytování, stravování a zajištění základních potřeb a vzdělání. Ke konci 19. století nechal továrník pan Emerich Dítě postavit na vlastní náklady a na svém pozemku nový sirotčinec, jehož slavnostní vysvěcení proběhlo 2. prosince 1898, včetně převedení do správy města.²⁷

Ústav byl založen na oslavu padesátiletého výročí panování císaře Františka Josefa I. Účelem stavby byla péče o osiřelou a opuštěnou mládež, o kterou se podle zákona měla starat domovská obec – měla poskytnout potřebné zaopatření a vychování tak, aby se děti dokázaly samy uživit. Do sirotčince byli přijímáni především sirotci po zcela chudých rodičích a sirotci, jimž zemřel otec a jejichž matka pro chudobu nebyla schopná zajistit řádnou výchovu. Při dostatku místa mohly být do sirotčince za přiměřenou úhradu přijímány i děti, které byly soudním rozhodnutím odebrány rodičům pro zanedbání výchovy. O přijetí dětí rozhodoval chudinský sbor obecního zastupitelstva. Pobyt v sirotčinci trval maximálně do 14 let věku dítěte a poskytoval svým chovancům celé zaopatření a pečoval o jejich řádnou výchovu. Ústav byl umístěn v nově postavené přízemní budově a obklopen pěknou zahradou. Místnosti byly vzdušné, prostorné, vhodně i vkusně zařízené, zvláště pro hochy a zvláště pro děvčata - dvě ložnice a k tomu přilehlé šatny, jídelny, kuchyně, prádelny, koupelny. Veškerý provoz sirotčince měli na starosti opatrovník a jeho manželka, kteří zde měli k dispozici služební byt. Jejich hlavní pracovní náplní byla péče o správné stravování chovanců (způsob stravy ustanovoval daný řád), zajišťování pořádku, dohled nad hygienou a oblečením. V mimoškolní dobu opatrovník dětem přiděloval jednoduché domácí

²⁶ Srov. KOBLIHA, Gustav, *První století města Humpolce: 1807-1907*. Město Humpolec, 1907. ISBN neuvedeno, s. 30.

²⁷ Srov. *Humpolec v zrcadle času*. Humpolec: Město Humpolec, c2013. ISBN 978-80-260-4664-6, s. 7.

práce. Důležitou součástí výchovy bylo „*přísně dbát o mravné chování a řádnou školní docházku*“.²⁸ Dozorem ústavu bylo pověřeno zvláštní kuratorium pod vrchní správou obecního zastupitelstva, jehož členy byli starosta obce nebo jeho náměstek jako předseda a pět členů obecního zastupitelstva: zakladatel ústavu pan Emerich Dítě, c. k. dvorní dodavatel a rytíř řádu císaře Františka Josefa I., majitel velké záslužné medaile a zlatého kříže záslužného a po něm některý člen jeho rodiny, dále místní duchovní katolického i evangelického vyznání, přednosta zdejšího c. k. okresního soudu a ředitelé zdejších obecných a měšťanských škol.²⁹

V humpolecké kronice je zpráva ze slavnostního otevření městského sirotčince: „*Dne 2. prosince 1898 připadlo padesáté výroční panování císaře Františka Josefa I. Následkem zavraždění císařovny odpadly chystané slavnosti, ale den byl přece slavnostní. Od večera 1. prosince bylo celé město osvětleno a prapory vyzdobeno. V kostelích konány v 9 hodin bohoslužby a po desáté hodině vyšel průvod všech spolků a korporací z radnice k nově postavenému sirotčinci. Sirotčinec postavil na oslavu toho dne dvorní dodavatel, továrník suken p. Emerich Dítě a odevzdal jej do správy města pro 24 sirotků. Program: Po vysvěcení sirotčince byl společný oběd v hostinci „U černého orla“. Odpolední noviny dovršily radost toho dne, přinesly seznam osob, kterým dostalo se vládou nějakého vyznamenání. Z Humpolce byly čtyři osoby mezi nimi, a to Emerich Dítě, továrník, zástupce purkmistra a František Chaloupka c. k. notář a purkmistr, kteříž obdrželi rytířský řád císaře Františka Josefa*“.³⁰

Velkým krokem v sociální problematice bylo v roce 1888 vyhlášení prvního zákona o nemocenském a úrazovém pojištění císařem Františkem Josefem I. i zahájení činnosti první okresní nemocenské pokladny v Humpolci 1. srpna 1889. Od založení nemocenské pokladny byl pokladničním lékařem MUDr. Jaroslav Kašpar, vedle něj později MUDr. Antonín Žák a po jeho smrti MUDr. Jan Jirásek. Prvním účetním a pokladním byl Ferdinand Komrs, po něm do roku 1899 Karel Hrejsa a od jeho smrti pan František Smítek.³¹

V zimních měsících na přelomu století byl založen v mnoha městech monarchie tzv. ústav polévkový, který začal pracovat v Humpolci v roce 1903. Tato akce

²⁸ Srov. KOBLIHA, Gustav. *První století města Humpolce*, s. 30-33.

²⁹ Srov. Tamtéž.

³⁰ Srov. *Kronika Města Humpolec. 1848-1929*, s. 21.

³¹ Srov. KOBLIHA, Gustav. *První století města Humpolce*, s. 30.

zajišťovala stravování přespolních dětí, ale i místních chudých dětí, a to především v zimních měsících po dobu školní docházky. V poledne dostávaly děti talíř teplé polévky a kousek chleba. Akci organizovala místní školní rada a kuratorium Dítětova sirotčince. Potřebné peněžité částky se hradily dobrovolnými sbírkami, výtěžkem z dětských loutkových her, z darů a z obecního důchodu. Od začátku stravovací akce se jídlo vydávalo v sirotčinci. V roce 1903/1904 bylo vydáno přes 6000 porcí polévek, v roce 1904/1905 už 9990 porcí polévek.³²

Pro děti pracujících rodičů bylo velkým přínosem vybudování městské opatrovny, předchůdce dnešní mateřské školy. Opatrovnu se rozhodl v roce 1910 vystavět také pan továrník Emerich Dítě a po dostavení a vybudování její správu svěřil městskému zastupitelstvu. Opatrovna byla vystavena vedle sirotčince, obě budovy byly spojeny chodbou a děti z obou ústavů měly k dispozici společné hřiště. V počátcích opatrovny bylo otevřeno pouze jedno oddělení, které bylo okamžitě přeplněné, počet dětí byl v průměru okolo šedesáti.³³ Obecní zastupitelstvo se rozhodlo vyhovět přání zakladateli sirotčince panu Emerichu Dítětovi a od ledna 1912 předat veškerou správu a výchovu dětí v sirotčinci a dětské opatrovně³⁴ kongregaci „Chudých školských sester de Notre Dame“ z Horažďovic, které přišly do Humpolce v roce 1910.³⁵

V rámci sociální problematiky měla velký význam i péče a ochrana ohrožené mládeže do 18 let, kterou se zabývala dobročinná organizace Okresní komise pro péči o mládež, založená v roce 1908 při Zemské školní radě. I v novém okrese humpoleckém (humpolecký okres vznikl v roce 1910) založila svoji pobočku 12. ledna 1913 a byla do ní zvolena většina místních učitelů. Okresní starosta Karel Wácha byl zvolen jejím předsedou. Na valné hromadě vystoupil okresní školní inspektor Jan Stránský, který objasnil význam a důležitost okresní komise.³⁶

Na území Čech a Moravy působila v rámci monarchie „Rakouská společnost Červeného kříže“, která se následně dělila na jednotlivé zemské organizace zahrnující „zemské pomocné spolky“ pro muže a „ženské pomocné spolky“. K nejvýznamnějším z těchto spolků patřil zahrnující Vlastenecky pomocný spolek pro Království české,

³² Srov. KOBLIHA, Gustav. *První století města Humpolce*, s. 33-34.

³³ Srov. *Kronika Města Humpolec*. 1848-1929, s. 36.

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 39.

³⁵ Podrobněji viz JAKŠIČOVÁ, Dana. *Dcery své doby?: školské sestry v českých zemích v letech 1851-1938 (1950)*. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum, 2012. Jihočeský sborník historický. ISBN 9788087311295.

³⁶ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1848-1929, s. 50.

který působil především v oblasti získávání personálu, ošetřovatelů raněných a vytipování vhodných budov s volnými lůžky pro případ mobilizace. Mezi běžné činnosti spolku patřila také podpora invalidů, vdov a sirotků. Souběžně s „Vlasteneckým pomocným spolkem pro Království české“ rozvíjel svou činnost na konci 19. a na počátku 20. století také „Dámský pomocný spolek Červeného kříže pro Království české“. Tento spolek se zabýval především zajišťováním lůžek pro případ války, sběrem nejrůznějšího materiálu, zajišťováním dodávek potřeb první pomoci pro vojáky a soustavnou péčí o spolek ošetřovatelek. V čele tohoto spolku stál hrabě Ervín Nostic, v čele ženského spolku Červeného kříže pracovala kněžna Ida z Lobkovic.³⁷

Pobočka Rakouského červeného kříže byla i v Humpolci a v lednu 1913 se zde konala valná hromada, které předsedal okresní hejtman Dr. Vojtěch Vaniš.³⁸ Na podporu Rakouského Červeného kříže se konalo i mnoho veřejných sbírek, v listopadu 1913 skončila ve městě sbírka, která vynesla 2701,72 korun. K tomu obec humpolecká přispěla 300 korun pro místní pobočku Červeného kříže.³⁹

4. Sociální problematika v letech 1914 -1938

Hned na počátku první světové války přicházeli do Humpolce první zranění vojáci a soucit s nimi vedl obyvatele ke svépomocným akcím a ke zřizování pomocných ošetřovatelských sborů. Sbor dobrovolných hasičů zřídil pomocnou službu při dopravě nemocných a zraněných vojáků na nádraží, kde u každého vlaku čekali vždy dva členové této služby, později vybavení i nosítky k dopravě těžce raněných. Místní odbor Rakouského červeného kříže zřídil v nemocnici a v budově chlapecké školy tzv. filiální nemocnici, což byla odbočka záložní nemocnice čáslavské, kam se uchýlovali nejvíce zranění krajané, ale ani o jiné národnosti monarchie nebylo v tomto humpoleckém lazaretu nouze.⁴⁰

Humpolecký lazaret byl umístěn v přízemí a později i v prvním patře chlapecké školy. Byl zřízen pro 70 osob. Majitel firmy Emerich Dítě pan Beck daroval dvacet zcela vybavených lůžek a množství pokrývek, nádobí a zařízení do lazaretu. Vše ostatní zřídil místní národní odbor Rakouského Červeného kříže. V listopadu 1914 bylo

³⁷ Srov. České země a Český červený kříž za I. světové války. *Klub historie Červeného kříže* [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné na WWW: <http://klubhistorieck.wgz.cz/rubriky/kapitoly-z-historie-cerveneho/cerveny-kriz-v-prvni-svetove/ceske-zeme-a-cesky-cerveny-kriz>.

³⁸ Srov. *Kronika Města Humpolec*. 1848-1929, s. 50.

³⁹ Srov. Tamtéž, s. 88.

⁴⁰ Srov. Tamtéž, s. 84.

v lazaretu 53 vojáků, v nemocnici 41 vojáků. Celkem v ošetřování místního sboru červeného kříže bylo 94 vojáků. Na zřízení lazaretu přispěli hned na počátku humpolečtí studující 20,54 korun, Rudolf a Terezie Fügnerovi z Herálce 300 korun, město Humpolec 300 korun a jiní menší dárci z Humpolce úhrnem 457,87 korun.⁴¹

První světová válka přinesla i do Humpolce mnoho sociálních problémů - většina mužů musela narukovat na vojnu, někteří se z války nevrátili, a proto zemědělství i potravinářský průmysl stagnoval, což se projevilo nedostatkem potravin. V lednu 1917 zahájil opět svoji činnost polévkový ústav pro chudé žáky. V tomto roce se jídlo vydávalo v chlapecké škole, kde jedna třída v přízemí byla vybavena měděnými kotlí a přeměna na kuchyň. V této provizorní kuchyni vařily humpolecké dobrovolnice vydatné polévky, na které se vydávaly poukázky ve školách. Nejvíce strážníků představovaly děti z okolních obcí, ale ani místní děti nebyly o polévku ochuzeny.⁴² Polévkový ústav vydal v období tří měsíců celkem 9179 porcí polévky. Dětem z chlapecké školy 4799 porcí, z dívčí školy 3966 porcí a ze školy evangelické 414 porcí.⁴³

Po vyhlášení samostatného Československa bylo zapotřebí pomoci chudým rodinám a dětem, které trpěly následky války, a proto v roce 1918 vznikl spolek České srdce, který vyhlásil sbírku na pomoc potřebným. Při těchto sbírkách a různých zábavách bylo vybráno 31853,44 korun, na národní dani na tuto pomoc bylo vybráno 100424,40 korun a pro „České srdce“ vídeňské 4298,02 korun. Kromě peněžitých darů byly sbírány i potraviny. Hned na jaře roku 1918 bylo přijato osmnáct „*národních hostů*“ do různých rodin v okrese, v roce 1919 umístili v okrese 43 dětí „Českého srdce“ z Vídně. 1. října 1920 se spolek „České srdce“ v Humpolci rozešel a jeho činnost převzala „Okresní komise pro mládež“ v Humpolci.⁴⁴

Po vzniku republiky přichází velké změny politické a hospodářské. V sociální oblasti byla velkým přínosem pro obyvatelstvo postižené válkou především pomoc ze zámoří. Po válce daroval americký národ evropským dětem, jež trpěly nedostatečnou výživou, veliký dar – potraviny (zejména kakao a mléko), později oděv, obuv i jiné věci, které rozdělovala evropským státům Americká pomocná administrace. Z tohoto

⁴¹ Srov. Kronika *Města Humpolec*. 1848-1929, s. 85.

⁴² Srov. Tamtéž, s. 133.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 161.

⁴⁴ Srov. ROMPORTL, Ferdinand. *Zálesí: Vlastivědný sborníček pro mládež okresu Humpoleckého*. Ročník IV. Německý Brod: Tiskařské družstvo Havlíček, 1922/23. ISBN neuvedeno, s. 43-44.

daru dostala značnou část i Československá republika. Na popud Americké pomocné administrace a po dohodě s československým Ministerstvem sociální péče vznikla v Praze úřadovna Československé péče o dítě, řízená důstojníkem armády Spojených států amerických kapitánem Josefem T. Shawem. Úkolem úřadovny byla péče o zdraví dětí otřesených válečnými útrapami. Především se starala o rozdělení amerického daru jednotlivým okresům. Proto po výzvě Ministerstva sociální péče vznikaly v okresech, hlavně průmyslových, okresní komitety Československé péče o dítě, složené ze sociálních pracovníků. Ustavující schůze Okresního komitétu v Humpolci byla svolána Okresní komisí pro péči o mládež v Humpolci dne 25. května 1919. Zúčastnili se jí přizvaní správce škol, zástupce města i obcí, okresní hospodářské rady, Národní jednoty pošumavské, tělocvičné jednoty Sokol, Českého srdce, místního odboru Československého červeného kříže a Okresní komise pro péči o mládež. Na této schůzi byli zvoleni dva funkcionáři nové instituce, předseda a jednatel. Předsedou byl jednomyslně zvolen okresní školní inspektor František Strand, jednatelem odborný učitel měšťanské chlapecké školy Emanuel Horký, kteří stejné funkce zastávali i u Okresní komise pro péči o mládež. Po zájezdu členů americké mise do Humpolce dne 23. června 1919 byli zvoleni i ostatní funkcionáři na základě informací, které podal vůdce mise kapitán P. M. Terry – dvaatřiceti účastníkům schůze. Ustavený komitét (Páter Norbert Beneš, děkan, místopředseda; učitel Vincenc Kameš, pokladník; odborný učitel měšťanské školy Václav Hojer, skladník; Dr. Jan Kašpar, dozírající lékař; továrník Jan Jokl, inspektor i ostatní členové výboru Ludmila Strnadová; Marie Königová; František Smílek; Bohumil Dítě; B. Kociánová; F. Strádalová; M. Kašparová) vydal vyhlášku o stravovací akci a po lékařské prohlídce dětí pořídil seznam dětí trpících podvýživou. Po dvou informačních schůzkách uspořádaných pro zástupce Okresních komitétů v Pardubicích, kde Humpolec zastupoval Emanuel Horký, poukázala americká mise potraviny i pro okres humpolecký. Okresní komitét Československé péče o dítě v Humpolci se postaral o rozdělení potravin jednotlivým obcím, jichž bylo 23 a kde stravování dětí a rozdělování věcí z amerického daru obstarávaly místní komitety Československé péče. Místní komitety měly tyto obce: Humpolec, Čejov, Plačkov, Branišov, Dudín, Herálec, Kamenice, Pavlov, Hněvkovice, Petrovice, Větrný Jeníkov, Jiřice, Kaliště, Kejžlice, Kletečná, Lhotice, Sedlice, Senožaty, Šimanov, Vojslavice, Zbilidy, Zdislavice, Želiv. V celém okrese se stravovalo celkem 2009 dětí a kojících nebo těhotných matek. Stravování dětí v Humpolci začalo 23. července 1919, ve venkovských obcích zřídily místní komitety

kuchyně většinou ve školách o něco později. Vařilo se skoro všude podle instrukcí a receptů americké mise, neboť funkcionáři místních komitétů, většinou samí učitelé, si zajistili vše, co bylo třeba. Místní komitét humpolecký zřídil kuchyni a jídelnu v přízemí tkalcovské školy. Na počátku se vařilo v kuchyni vždy dopoledne asi pro 500 dětí, potraviny se vydávaly od půl čtvrté do šesti hodin večer. Na schůzích i ve svých písemných sděleních místní komitety jednomyslně kontrolovaly blahodárný účinek stravování na zdraví a tělesný vývoj dětí. V Humpolci byly v tomto období zásobovací poměry velmi špatné a následky bídy a nedostatku let 1914-1917 se prý nápadně ukazovaly na vyhublých postavičkách dětí zdejší chudiny. Není tedy divu, že v Humpolci při prvním výdeji legitimací opravňujících ke stravování v americké kuchyni došlo i k nemilým výstupům způsobeným podrážděnými matkami, které ihned nedostaly pro své děti tolik porcí kakaa, kolik si přály. Občané byli veřejnými vyhláškami poučeni o velkomyslném americkém daru, o organizaci a cílech americké pomoci i o obtížích, které se objevovaly. Když se konečně začal vybírat režijní příspěvek od drobných strávníků, vzdaly se některé místní venkovské komitety své činnosti, protože se vyživovací poměry zlepšily tak, že příděl mohl být využit s větším prospěchem jinde. Zato ve městě se stalo pro mnohé rodiny stravování v americké kuchyni pravým dobrodiním, spoléhaly na ně a ochotně odváděly určený režijní příspěvek (nejprve 3 koruny za 1 legitimaci měsíčně, potom 5 korun, 6 korun až konečně i devět korun). Děti z obou zdejších sirotčinců a celá řada jiných chudých dětí dostávaly pokrmy (kakao, polévky, nákypy) zdarma. Městská rada v Humpolci podporovala místní komitét Československé péče ve všech jeho akcích finančně, zejména zařídila kuchyni i jídelnu, darovala uhlí, dříví i nádobí. Americká pomoc a podpora našich dětí zachránila dorostu zdraví tělesné, v mnohých případech ulevila nejchudším rodinám ve starostech, neboť rodiče viděli, že jejich děti aspoň jednou denně dostanou značnou porci velmi chutné a výživné stravy. I docházka do školy se velmi zlepšila a správy škol jako příčinu tohoto zlepšení označovaly školní americkou kuchyň, jež zejména lákala nejchudší děti. V rámci amerického daru pro chudé děti bylo i oblečení a prádlo. Jménem dětí, které obdržely potraviny, obleky atd. byl vzdán dík druhému řediteli americké mise Ringlandovi, a když opouštěl Prahu, zaslal mu zdejší komitét čestný dar – vyšívaný obraz v rámu.⁴⁵

⁴⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1848-1929*, s. 231-338.

V roce 1918 se vyřešila finanční otázka nemocnice, kdy byly ošetřovací taxy řádně upraveny a byla zavedena i zdravotní přírážka.⁴⁶ 21. září 1919 se na schůzi okresního zastupitelstva v Humpolci usneslo převzít všeobecnou veřejnou nemocnici v Humpolci, která byla do této doby ve správě města, od 1. ledna 1920 do správy okresu, ale převod nemocnice se do stanovené doby neuskutečnil.⁴⁷ Ke konci roku 1920, v říjnu snížila Československá péče o dítě v Praze počet stravovaných dětí na 400, v roce 1921 na 333 dětí a upravil se podle instrukcí pražského ústředí i stravovací program. 4. prosince 1920 splynul okresní komitét s místním, když stravovací akce ve venkovských obcích ustaly, byl změněn i režijní příspěvek, a to z 1,50 koruny na 3 koruny za každé stravované dítě. Od 10. října 1921 byl předsou místního komitétu Ferdinand Smílek, starosta města. Kuchyň byla zařízena v přízemí tkalcovské školy. Koncem školního roku 1922 byla veřejná kuchyň uzavřena, protože potravin již bylo dostatek a Okresní komitét Československé péče o dítě v Humpolci ukončil činnost v říjnu 1922. Rozsah akce a činnosti komitétu ukazují následující čísla: přišlo 17 zásilek potravin, ve kterých bylo celkem 10460,4 kg mouky, 5148,4 kg tuku, 5789,85 kg rýže, 4277,1 kg fazolí, 2849,84 kaka, 3116,5 kg cukru, 106000 kusů sucharů, 19460 krabic po 0,5 kg mléka neslazeného, 27678 krabic po 40 dkg mléka slazeného. Celková váha potravin bez sucharů byla 52433,29 kg. Počítá-li se 1 kg potravin průměrně po 20 korunách, byla cena amerického daru pro zdejší okres 1 milion 48666 korun. Dále bylo rozdáno 900 kusů mýdla, 102 kg rybího tuku, 20 krabic vazelíny, 847 kusů šatstva, 18 celých souprav obleků pro děti od 6 do 14 let. Činnost okresního komitétu i místních komitétů ukazují nejlépe následující čísla: uvařeno a rozděleno bylo od 23. června 1919 do 30. června 1922 celkem 393598 porcí polévek a kaka, a to: v roce 1919 - 81935 porcí, v roce 1920 - 173926 porcí, v roce 1921 - 104753 porcí, v roce 1922 - 33284 porcí, od května 1921 do 30. června 1922 bylo upečeno a rozdáno dětem 97987 housek. Stravování dětí trvalo nepřetržitě skoro celé tři roky (872 dní) ve všední dny v roce i během školních prázdnin.⁴⁸

V roce 1923 se začalo se stavbou infekčního pavilonu humpolecké nemocnice, který začal sloužit svému účelu už v roce 1924. Tento pavilon byl jednou z nejlépe řešených podobných budov v Čechách po stránce funkčnosti.⁴⁹ V roce 1926 začala

⁴⁶ Srov. MACHYÁN, Jiří. Z historie zdravotnictví a nemocnice v Humpolci, 1985 (12), s. 3.

⁴⁷ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1848-1929, s. 232.

⁴⁸ Srov. Tamtéž, s. 231-238.

⁴⁹ Srov. MACHYÁN, Jiří. Z historie zdravotnictví a nemocnice v Humpolci, 1985(12), s. 3.

přestavba veřejné nemocnice v Humpolci, dokončena byla za dva roky v roce 1928. V nemocnici bylo 37 místností, ve kterých bylo možné umístit až 150 nemocných. Hlavní budova byla rozdělena na 4 oddělení. Oddělení chirurgické, kde byl aseptický operační sál se sterilizací, rentgenový přístroj, elektroléčba, umývárna. Interní. Porodnické, kde byly zřízeny pokoje pro rodičky, operační sál. Ambulance, laboratoř a operační sál pro nečisté rány.⁵⁰ „*Okresní nemocenská pojišťovna v Humpolci vydala účetní uzávěrku za rok 1929. Podle ní končí správní rok přebytkem 16134 Kč, který se získal nikoli vzorným hospodařením, ale zvýšeným předpisem pojistného příspěvku. S připočtením letošního hospodářského přebytku k rezervnímu fondu činí koncem roku 1929 rezervní fond 610913 Kč. Průměr pojištěnců za celý rok byl 2482, kteří byli zaměstnáni u 495 zaměstnavatelů. Za rok 1929 přihlášeno bylo 5344 nemocí, porodů 37, v nemocnici bylo celkem ošetřováno 554 pojištěnců: zemřelo 17 mužů a 7 žen. Rodinných příslušníků bylo léčeno 4318, zemřelo 7 dospělých a 21 dětí. Příjmy činily celkem 775904,33 Kč, výdaje 759770,22 Kč, hospodářský přebytek 16134,11 Kč“.⁵¹ V roce 1924 byla dostavěna poslední část nemocnice a v únoru 1930 byl změněn název zdejší všeobecné veřejné nemocnice na nový název: Všeobecná veřejná okresní nemocnice v Humpolci.⁵²*

Okresní péče o mládež vydala v dubnu 1930 toto svolání: „*Pro okres humpolecký je založena od roku 1913 Okresní péče o mládež, spolek milosrdenství, který je znám každému, neboť rozdává ročně za tisíc korun šatů, obuvi, prádla, potravin, zaopatřuje učňovská místa a velké řady humánních činů. Tato činnosti koná se jenom z darů lidí laskavého srdce, obětavého, lidí soucitných s mládeží opuštěnou, hladovou a trpící zimou. Sdružení naše po několik roků v novém českém státě mělo ve venkovských obcích okresu oporu: Několik tisíc Kč ročně věnovali občané sirotám našich hor a krve. Poslední tři léta znamenáme však úbytek příjmů z venkova, zejména z roku 1929, kdy 69 obcí sebralo necelých 400 Kč na úhradu sta darů, které náš spolek milosrdenství zaslal – Občané, prosíme vás, neopouštějte nás a rozehřejte opět svá srdce a vynahradte nám v příštím roce nedoplatené příspěvky, abychom nemuseli odhánět od našich dveří hladové, roztrhané a bosé děti, nemuseli uzavřít lékařskou poradnu a humánní instituce, které tak prospívají národnímu dorostu českého venkova.*

⁵⁰ Srov. MACHYÁN, Jiří. Z historie zdravotnictví a nemocnice v Humpolci, 1983(9), s. 6.

⁵¹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 61.

⁵² Srov. Tamtéž, s. 16.

*Za Okresní péči o mládež v Humpolci Ing. Kalina, předseda, Otakar Jenčík, tajemník“.*⁵³

V roce 1932 dostala Okresní péče o mládež v Humpolci od místních výrobců a obchodníků v rámci vánoční nadílky mnoho darů, a to především sukna a oděvních látek. Významně tak přispěli: Družstvo textilních dělníků, Jan Dítě, Karel Janoušek, Bratři Joklové, František Jokl ml., Oldřich Kocian, Karel Kytka, Josef Kříž ml., Bratři Lešovští, Jaroslav Maršík, Jaroslav Maršík, František Pavlovec, Josef Poláček a spol., Antonín Procházka, František Pršala, Jaroslav Skorkovský, Josef Smrčka, Adolf Trnka, Bratři Trnkové, František Trnka, Karel Trnka, František Vencovský a Fridolín Závodský.⁵⁴

Dne 13. ledna 1933 uplynulo dvacet let od založení Okresní péče o mládež v Humpolci. Prvních sedm let s malou přestávkou byl jednatelem odborný učitel Emanuel Horký, který úřadoval ve svém bytě. Značný nárůst agendy a počet vyřízených případů vyžadoval zřízení samostatné úřadovny, k čemuž došlo až teprve druhý rok po válce. Tento funkcionář setrval ve službách spolku skoro plných dvacet let – až do odchodu na nové působiště do Prachatic – v listopadu 1932. Z osobností, jež se za tuto dobu vystřídaly ve funkci předsedy, se uvádí: Karel Vácha, statkář z Větrného Jeníkova; Gustav Bouček, okresní soudce; František Strnad, okresní školní inspektor; Josef Berenda, ředitel měšťanské školy. Jednateli v té době byli: Emanuel Horký, odborný učitel; Josef Kopáč, odborný učitel; Josef Kratochvíl, katecheta; Marie Šimůnková, učitelka; Jan Řeháček, ředitel měšťanské školy a Otakar Jenčík, učitel. Spolkovými lékaři byli: MUDr. Jan Jirásek; MUDr. Čeněk Staněk; MUDr. Ferdinand Čapek; MUDr. Karel Výborný; MUDr. Josef Loucký a sociální pracovnice paní Karla Bartáková. Z nejdůležitějších událostí, které Okresní péče o mládež organizovala: v roce 1913 byl zřízen odbor zábavní a výchovný, kdy se stálý biograf v Humpolci zavázal odvést každoročně z čistého zisku 5 % k účelům spolku; v roce 1914 byli po dohodě s okresním soudem jmenováni poručníci osiřelým dětem. V roce 1915 Bohumil Dítě, soukromník v Humpolci, založil stipendium pro sirotka po padlém vojínu z Humpolecka v částce 1000 Kč. Dr. Otto Metal, velkostatkář ve Větrném Jeníkově, přidal na toto stipendium 200 Kč. V roce 1917 byly zvoleny do správního výboru první ženy a zemřel první předseda Karel Vácha, okresní starosta. Bratři Joklové zřídili

⁵³ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 36.

⁵⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 366.

tisícová stipendia pro děti svěřené do zemské péče v Praze. V roce 1918 bylo založeno podle návrhu humpoleckého děkana Pátera Norberta Beneše v rámci spolku dámské sdružení pojmenované „Dagmar“. První funkcionářky byly Marie Dítětová, předsedkyní; Maria Cohorová, pokladní. Delegátkami se staly Anna Chobotová, Marie Růžičková, Antonie Bílá a Anna Trnková. Byla založena nedace na památku zemřelého ředitele Gustava Kobliky v částce 3000 Kč. Opat kláštera v Želivě, bratr Roubíček, slíbil na veřejné schůzi v Želivě uspořádané Okresní péčí, že klášter postaví na své náklady novou školu a stará budova se přestaví na okresní sirotčinec, který bude podporován klášteřem. Po státním převratu roku 1918 si vyžádal jmenovaný opat u okresního hejtmánství navrácení plánů na novou budovu školy v Želivě, které byly ve schvalovacím řízení, ze stavby školy sešlo a sirotčinec založen nebyl. V roce 1919 se rozešel odbor spolku – České srdce – který daroval ze svých prostředků 10000 Kč dámskému odboru Dagmar na humánní účely. Československá péče o dítě posílá do Humpolce potraviny z amerického daru, domácí stravovací akce vedená dámským odborem trvala tři roky. Byl také založen dorostový a dozorčí odbor tzv. Ochrana matek a kojenců; v roce 1920 došla první státní subvence na sociální úkoly komise, nový tajemník spolku Jan Řeháček, ředitel školy od září 1920 úřaduje pro všechny odbory v Okresním domě. Roku 1921 Zemská komise pro péči o mládež předala veškerou péči o svěřence Okresní komisi pro péči o mládež. Do té doby bylo 38 svěřenců v soukromých rodinách, kterým se přispívalo měsíčně na jejich výživu. V městském sirotčinci komise umístila 7 dětí. Podle úřední statistiky roku 1920 bylo v humpoleckém okrese 165 vdov a 398 sirotek. Z Ruska bylo do Československa přivezeno 600 dětí a sedm z nich bylo umístěno v humpoleckých rodinách. České srdce ve Vídni poslalo české děti na ozdravný prázdninový pobyt do Humpolce.⁵⁵

Podle nových stanov byl tento spolek úředně nazván „Okresní péče o mládež v Humpolci“ a v jeho správě byly i další odbory, a to především odbory ošacovací, vyživovací, učňovský, útulna, dorostenecký a právní a spolek Ochrana matek a kojenců. Na oslavu desátého výročí založení Československé republiky a na počtu prvního prezidenta republiky Tomáše Garriga Masaryka založila Okresní péče „Sociální fond“, do kterého vložila částku 30000 Kč. Na základě zákona z roku 1921 přijala v roce 1930 Okresní péče ochranný dozor nad 386 nemanželskými dětmi a dvanácti dětmi v cizí péči. Roku 1932 se odbor musel postarat o rodinu s deseti dětmi, která byla vystěhována

⁵⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1930-1936*, s. 370-375.

z Rakouska a byla příslušná do humpoleckého okresu. Tajemník Péče se zúčastnil 27 soudních sporů na straně obhajoby 21 provinilců, z nichž bylo jedenáct osvobozeno, deset odsouzeno podmíněčně. Okresní úřad daroval Péči dětské stipendium složené v roce 1917 z dětských darů po okrese v částce 1000 Kč a připojil k nim 2000 Kč darovaných odkazem továrníka Jana Jokla.

Na sociální problematiku v Humpolci přispívalo i mnoho nadací, které zde pracovaly. Nejvýznamnější akce tehdejší doby byly: příspěvek na chudé žáky humpoleckých škol od Nadace ředitele Gustava Koblihy, úroky z Fondu Českého srdce využil dámský odbor Dagmar ke své činnosti, úroky ze Sociálního Masarykova fondu využila ke své činnosti Péče, úroky z nadace ředitele Josefa Berendy dostali vždy jeden chlapec a jedno děvče humpoleckých škol příslušní do školní obce a úroky z nadace „Dětské stipendium“ byly rozděleny mezi sirotky okresu. Nadace zřízené před státním převratem byly z části zrušeny, z části splynuly s nadacemi novými nebo byly převzaty Českou zemskou komisí v Praze.⁵⁶

V dubnu 1934 svolala Okresní péče o mládež v Humpolci valnou schůzi, na které oznámila zvětšující se požadavky od místních a okresních korporací. V obecních i okresních rozpočtech byly škrtnuty položky věnované sociální péči a spolek byl odkázán jedině na sbírky a příspěvky, které byly stále menší a menší, a na dotace, které se také ponižovaly. Přes tuto nepřízeň doby bylo vydáno na sociální pomoc spolkovou pokladnou 30000 Kč. Byla zajištěna pomoc několika dětem: vybraní žáci byli podporováni na studiích mimo obec, do zemského ústavu pro děti nemocné tuberkulózou byly odeslány dvě děti, do ozdravovny jedno, v dětském domově byly umístěny dvě děti, čtyřem učňům byla opatřena učební místa a do ústavní péče byly poslány čtyři děti. Generální poručník Okresní péče o mládež měl v opatrování sedm dětí. Pod ochranným dozorem v domácí a cizí péči bylo 331 dětí. Péče ve spolupráci s místními školami pořádala každoročně státní stravovací akci, která měla v Humpolci třináct stanic, v nichž se stravovalo 962 dětí. Péče zajistila i celoročně oběd pro pět dětí a 21 rodinám poskytla peněžitou podporu a lístky na potraviny.

Odbor Ochrany matek a dětí poskytoval sociální pomoc v roce 1934 pro 128 dětí včetně lékařské konzultace a pravidelného kontrolního vážení děi. Sociální sestra za účelem propagace, šetření a poučení navštívila jednotlivé rodiny 556krát. Ochrana matek a dětí měla na starosti také zajištění ošacení, obuvi, prádla a mléka pro děti do

⁵⁶ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1930-1936*, s. 370-375.

šesti let. Odbor ošacovací na deseti schůzích projednal až 500 žádostí o ošacení školní mládeže v městě i na venkově, z tohoto počtu se pomoc poskytla 200 dětem. Ovšem bez darů od místních továrníků, soukromníků a obchodníků by nebyl spolek schopen zajistit tuto sociální pomoc.⁵⁷

V časopise Havlíčkovy Hlasy se 28. listopadu 1930 objevil článek městského radního Antonína Štěpána, který si veřejně stěžuje na lékařskou péči dělníků a píše: „*O zdraví dělníka není stále ještě dostatečně postaráno. Preventivní péče jest nepatrná a ani s léčením již nemocného dělníka není lepší. Mnozí pokladdenší lékaři velmi zhusta dívají se na každého nemocného jako na simulanta. Jako člen představenstva okresní nemocenské pojišťovny upozornil jsem na některé případy z praxe. Ručím za ně a také všechny doklady předložím. Dovedu pochopit, že lékař, který musí i několik desítek nemocných denně vyšetřovati, jest značně přetížen. Musím však přes to žádati, aby i dělníku věnována byla alespoň povinná péče ve vyšetření jeho nemoci a ne, aby mu léky byly předepisovány bez jakéhokoli osobního vyšetření. To není šetrnost z ohledu na pojišťovnu, protože povrchním léčením a vyšetřením nemoc zbytečně se prodlužuje a tím i náklady pojišťovně vzrůstají a poškozují se těžce i nemocný dělník. Plně respektuji akademickou hodnost lékaře, ale právě tato hodnost zavazuje k plné zodpovědnosti i k řádnému a obětavému výkonu. A i přes tuto svoji hodnost i lékař jest podroben kritice a právo na ni nedá si vzít ani dělník, který jest pověřen zastupováním zájmů dělnictva. Lituji, že demokracie u nás zastavuje se před prahy bohatých a netroufám si upozorniti na chyby těch, kteří na společenském žebříku stojí o několik tyček výše. Snad by se dalo leccos ku prospěchu dělnictva napravit, kdyby nutná a potřebná solidarita dělnictva tam bolestně nekulhala.*“⁵⁸

Okresní humpolecké zastupitelstvo se v roce 1930 rozhodlo, že pro potřeby chudých občanů a seniorů postaví okresní chorobinec. Pro tuto stavbu okres zakoupil parcelu vedle jihlavské silnice od firmy Emerich Dítě a vypsalo výběrové řízení na stavební práce, do kterého se přihlásily tyto stavební firmy: firma z Karlína s cenou 1709000 Kč, firma Tlapák z Poděbrad nabízel cenu 1710000 Kč, firma Kavalír Kasal s cenou 1774000 Kč, firma Rysa a Klem nabízel náklady na stavbu 1830000 Kč, Sdružení humpoleckých stavitelů se přihlásilo s cenou za 1899000 Kč.⁵⁹ Okresní

⁵⁷ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 546-548.

⁵⁸ Srov. Tamtéž, s. 80.

⁵⁹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 136.

zastupitelstvo v Humpolci zadalo stavbu okresního chorobince zednickému mistru architektu Františku Tlapákovi z Poděbrad jako nejlacinějšímu - a to práce zednické, betonářské, kovářské, tesařské a pokrývačské.⁶⁰ V témže roce byla zřízena silniční přípojka k chorobinci a vodovodní přípojka až na stavenišť. Začátkem května 1931 se začalo se stavbou. Během ní se ukázaly některé nedostatky projektu, které musely být odstraněny. Do konce září byla hotová hrubá stavba a krov. Bylo vypsáno další výběrové řízení na odborné práce na stavbě, které byly zadány: klempířské práce panu Fialovi z Humpolce; inštalatérské práce panu Maškovi z Humpolce; truhlářské práce panu Josefu Hodačovi z Humpolce; zámečnické práce panu Vondráčkovi z Humpolce; ústřední topení firmě Pribáň a Žilka; sklářská sklenáři Randovi z Humpolce; výroba oken firma Alois Varouš z Oseku; železné velké okno na schodišti firmě Anýž v Praze. Celkové náklady na tyto práce byly vyčísleny i s vnitřním zařízením asi 2200000 Kč.⁶¹ V roce 1933 byla budova okresního chorobince hotová, ale byl překročen finanční limit a nezbyly peníze na její vybavení. Okresní výbor požádal o schválení půjčky 500000 Kč zemský výbor, ale ten ji nepovolil.⁶² Začalo se přemýšlet, co s budovou, aby byla využita. Byly podány různé návrhy jako zřízení vojenských kasáren, letecké dílny a konečně padl definitivní návrh na schůzi okresního výboru dne 30. září 1933, a to pronajmout budovu na šest let bezplatně zemskému úřadu, který zde zřídil léčebnu tuberkulózy pro muže.⁶³ V neděli 25. listopadu 1934 byla slavnostně otevřena nemocnice pro léčení počáteční tuberkulózy. Budova je obklopena rozsáhlou zahradou, kde byla také pohodlná lehárna pro nemocné. Blízkost lesů zaručila dostatek zdravého a čistého vzduchu. Pokoje byly dvoulůžkové nebo čtyřlůžkové, kde byly umístěny také reproduktory zapojené na ústřední radiový přijímač. Klienti léčebny měli k dispozici velkou jídelnu a společenskou místnost. Tato nová léčebna na Českomoravské vysočině měla 100 lůžek a měsíc po otevření zde již bylo 35 pacientů. Ústav byl ve správě všeobecné veřejné okresní nemocnice v Humpolci, jejímž řídicím primářem byl MUDr. Jan Kašpar a vedoucím primářem léčebny byl jmenován odborný lékař pro plicní choroby MUDr. Jaroslav Richter, ošetrovatelské práce zajišťovaly řádové sestry sv. Františka Serafinského. Technické vybavení léčebny bylo moderní - v přízemí byl rentgen, horské slunce, soluxová lampa, diatermie, inhalatorium a operační sál, kde se prováděly chirurgické zákroky. Největší přínos pro sociálně slabé pacienty měl

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 144.

⁶¹ Srov. Tamtéž, s. 248-250.

⁶² Srov. Tamtéž, s. 406.

⁶³ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 435-540.

demokratický ráz ústavu, protože zde nebyly zavedeny jednotlivé třídy pro pacienty, ale jednotná ošetrovací sazba pro všechny ošetřované, která byla 24 Kč denně. Tento ústav vykonával část lidských povinností, jejichž cíl a účel naznačil při otevírání ústavu okresní hejtman a přednosta politické správy Jaromír Němeček těmito slovy: „*Každý, kdo setře slzu s oka bližního a pomáhá ostatním v jejich potřebách a strastech, slouží národu. Každý, kdo usiluje o záchranu nejdražšího statku člověka a národa – o tělesné zdraví – slouží svému státu. Náš okres se rád hlásí k této službě spoluprací v novém ústavě!*“⁶⁴ Nemocné do zdejší léčebny přijímal Zemský úřad v Praze na základě písemné žádosti. Nemocný, který neměl možnost pobyt hradit, musel připojit k žádosti vysvědčení nemajetnosti a úřední potvrzení o majetkových poměrech svých i svých příbuzných. O léčebnu pečoval Zemský výbor v Praze a okresní výbor v Humpolci.⁶⁵

23. ledna 1930 okresní výbor humpolecký navrhl zřízení okresního sirotčince na paměť „nesmrtelných zásluh“ T. G. Masaryka⁶⁶ a městská rada změnila usnesením z 20. října 1930 podle návrhu Okresní péče o mládež název městského sirotčince Dítětova na dětský domov.⁶⁷ Okresní péče o mládež v Humpolci přednesla na schůzi 13. března 1931 tuto zprávu: „*V uplynulém roce 1930 ošatila 125 dětí většinou z venkova, obuv darovala 24 dětem. Založila ze státní podpory 9600 Kč – jedenáct stravovacích stanic, v nichž bylo rozděleno za 243 dní 16197 porcí potravin, většinou mléka. Dětskou poradnu spolku navštívilo 66 matek, celkem 600krát. Spolek umístil řadu dětí pomoci potřebných různým vhodným způsobem (ve studiích, v pomocné škole, v ústavě pro neplnomyslné, v učení, v rodinách na vychování a podob.), převzal výkon dozoru okresního soudu nad dětmi v cizí péči. Rozdělil v zimní době za účasti okresního úřadu nouzovou podporu ministerstva sociální péče ve výši 17700 Kč. Vyržuje ve vlastní péči opuštěné sirotky v Dětském domově.*“⁶⁸

Na počátku třicátých let se začaly objevovat první důsledky hospodářské krize i v Humpolci a městská humpolecká rada vydala 17. prosince 1930 oznámení o problematice nezaměstnanosti pro občany humpoleckého okresu: „*Váženému občanstvu města Humpolce. Světová hospodářská úroveň vrhá své těžké stíny i na náš stát a v našem státě zejména na kraje chudší, jako jest Českomoravská vysočina.*

⁶⁴ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1930-1936*, s. 620-622.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 634-636.

⁶⁶ Srov. Tamtéž, s. 9.

⁶⁷ Srov. Tamtéž, s. 73.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 133.

*Dlouho trvající malá zaměstnanost v průmyslu textilním i v jiných oborech způsobila, že dělnictvo naše trpí se svými rodinami hlad a bídu. Z usnesení městské rady z 16. t.m. žádám všechna soucitná a šlechetná srdce, aby přispěla co nejvíce ke zmírnění bídy vydatným příspěvkem. Dary přijímá městský důchod. Starosta města František Smílek.*⁶⁹

U okresního ústavu práce bylo v roce 1930 přihlášeno 1956 volných míst, z nichž ústav obsadil 1747. Uchazečů o práci a službu bylo 2880.⁷⁰ V listopadu 1931 se konala schůze komitétu pro podporu nezaměstnaných v okrese humpoleckém, která se usnesla na sběrné akci k získání peněžitých příspěvků pro nezaměstnané.⁷¹ Městská rada vydala 11. prosince 1931 oznámení pro občany: *Všeobecná hospodářská tíseň dolehla hustě i na naše město. Řady nezaměstnaných již nyní rostou a doděláním dodávek státních v továrnách, zvětší se na výši hrozivou. Obec snaží se dle sil svých pomoci, ale jest ve svých finančních možnostech velmi omezena a nyní tedy spoléháme na účinnou pomoc zámožnějších svých občanů, že v této těžké době pomohou svým darem zmírniti tu nejhorší bídu. Prosíme všech lidí dobré vůle, aby své příspěvky, jako již v letech dřívějších, složili v městském důchodě a vzdáváme předem za všechnu svůj upřímný dík. Rada města Humpolce, dne 11. prosince 1931, Jan Šimek, starosta města.*⁷²

Okresní ústav práce měl 90% úspěšnost v obsazování volných pracovních míst. Osobám, které našly práci mimo okres, zajišťoval poukázky na poloviční slevu jízdného. Každému žadateli o práci vydal ústav práce průkazní list, na jehož základě mu byla vyplácena podpora v nezaměstnanosti. Každý žadatel měl povinnost se hlásit u okresního ústavu práce třikrát týdně po dobu trvání nároku 26 týdnů a dalších 13 týdnů při podpoře mimořádné. Důsledky všeobecné hospodářské krize a nedostatek práce měly nepříznivý vliv na celkový stav pracovního trhu v humpoleckém okrese. Okresní ústav práce se snažil o získání státních podpor na nouzové práce. Prováděl pravidelné měsíční sčítání nezaměstnaných v obcích okresu, vedl o nich záznamy, podával na Ministerstvo sociální péče úřední zprávy o nepříznivém stavu pracovního

⁶⁹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 692.

⁷⁰ Srov. Tamtéž, s. 101.

⁷¹ Srov. Tamtéž, s. 228.

⁷² Srov. Tamtéž, s. 235.

trhu a rozsahu nezaměstnanosti v okrese. Zdůrazňoval ve svých úředních měsíčních zprávách naléhavou potřebu nouzových prací ke zmírnění nezaměstnanosti v okrese.⁷³

Podpora na nouzové práce byla městu povolena a získaná částka byla použita na stavby silnic, opravy cest a jiné veřejné práce. Byla vydlážděna silnice k nádraží a začala se budovat kanalizace. Okresní ústav práce zprostředkoval všechny pracovní síly potřebné pro zemědělství, průmysl a obchod, pro živnosti, pro práce stavební a dělnické, ženský služební personál jakéhokoli druhu. Všechno zprostředkování, prováděné okresním ústavem práce, bylo jak pro zaměstnavatele, tak i pro nezaměstnané zcela bezplatné.⁷⁴

I v tomto těžkém období se snažily úřady o snížení důsledků nezaměstnanosti a na podnět Okresního osvětového sboru se začalo uvažovat o pořádání kurzů pro nezaměstnané, ale bylo nutné zajistit financování těchto kurzů a vyučující. O programu kurzu jednal zvláštní užší výbor. Kurz přednášek se uskutečnil, i když byla účast dobrovolná, účastníků bylo hodně a všichni zúčastnění dostali v rámci kurzu také občerstvení.⁷⁵

Všeobecný stav republiky a vypsání Půjčky práce v roce 1933 byly důvodem zvýšení výroby a průmyslu ve druhé polovině třicátých let, což se projevilo také v Humpolci. Některé textilní závody humpolecké pracovaly na dvě až tři směny, některé rozšiřovaly výrobu a některé se i nově stavěly (např. Prokop Skorkovský a syn). Počet nezaměstnaných díky tomu začal klesat.⁷⁶ Před vánočními svátky roku 1937 se objevily v Humpolci menší problémy zaměstnanosti v textilním průmyslu. V továrně Karla Trnky pracovali někteří dělníci pouze dva dny v týdnu. „*Doufali však právem, že tento stav dlouho nepotrvá, což se počátkem nového roku skutečně potvrdilo.*“⁷⁷

Okresní sociální politika myslela i na děti nezaměstnaných nebo nemajetných rodičů a byla jim poskytnuta pomoc v rámci tzv. stravovací žakovské akce, která byla zorganizována na podnět rodičovského sdružení a spuštěna od 13. března 1933 do 6. června 1933. Dětem se podávala v dopolední školní přestávce výživná polévka a houska, a to čtyřikrát týdně. Náklady na tuto akci byly hrazeny z darů Okresního nouzového komitétu, Okresní péče o mládež, Československého červeného kříže,

⁷³ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 245-248.

⁷⁴ Srov. Tamtéž, s. 362-366.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 461.

⁷⁶ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1937-1941, s. 22.

⁷⁷ Srov. Tamtéž, s. 186.

Spolkového biografu, Řemeslnické besedy, Městské hudby a z příspěvků jednotlivců. Byly použity i výtěžky ze slavností pořádaných 7. března 1933 měšťanskou školou. Během těchto tří měsíců bylo vydáno přes 6000 porcí za 7939,95 Kč.⁷⁸

Tato populární stravovací akce školní mládeže ve škole pokračovala i ve školním roce 1933/1934 v období od 15. ledna 1934 do 23. dubna 1934. Stravováno bylo celkem 160 dětí čtyřikrát týdně a rozdalo se přes tři tisíce porcí za 5180 Kč. Na náklady se přispívalo z různých příspěvků z biografu, Sokola, různých spolků a korporací, Okresní péče o mládež, výtěžkem z kurzu pečení perníčků Včelařského spolku a výtěžky ze slavností pořádaných zdejšími školami. Při vaření pomáhaly i některé humpolecké občanky: paní Adamcová, paní Janoušková, paní Rýdlová, paní Řeháčková, paní Říhová, paní Stuchlá, paní Voršiláková, paní Bartáková, paní Formanová a paní Jeřábková. Dozor při výdejích zajišťovaly služby složené z učitelských sborů.⁷⁹

V prosinci 1934 pokračovala další žákovská stravovací akce na všech školách v Humpolci a trvala od 3. prosince do 30. dubna 1935. Vařilo se opět čtyřikrát týdně a v dubnu pětkrát týdně. Rozdalo se celkem přes 30 tisíc porcí polévky a kakaá s celkovými náklady 8019 korun československých. Na tuto stravovací pomoc přispěla akce „Venkov na záchranu československých dětí“ částkou 2117 korun. Vaření se opět ochotně účastnily paní Adamcová, paní Janoušková, paní Loucká, paní Piknicová, paní Rýdlová, paní Říhová, paní Stuchlá a paní Voršiláková. Při této stravovací akci se využil i školní předmět domácí nauky, kdy žákyně a učitelky tohoto předmětu paní Marie Formanová a paní Jeřábková připravovaly suroviny a jiné potřeby nutné k vaření. Financování těchto akcí měl na starosti ředitel školy pan Bohumil Reif, pan učitel Jan Malát a pan Jaroslav Koteň. Při dozoru výdejů obědů vypomáhali členové učitelských sborů.⁸⁰

V Humpolci stále ale chyběl dům pro opuštěné a osamělé seniory, původní stavba městského chorobince se prodražila tak, že byla bezplatně pronajata Zemskému ústavu, který zde vybudoval Léčebnu pro plicní nemoci. V roce 1936 byla ve prospěch Kongregace sester premonstrátek vydražena zpusťšená vila továrníka Becka čp. 681, které zde zřídily útulnu pro opuštěné a osamělé s celým zaopatřením na dožití za mírný

⁷⁸ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1930-1936, s. 418.

⁷⁹ Srov. Tamtéž, s. 560.

⁸⁰ Srov. Tamtéž, s. 687.

poplatek.⁸¹ Začala velká rekonstrukce, v červnu 1937 byla budova slavnostně vysvěcena a pojmenována Domov blahoslavené Bronislavy. První klientka domova, slečna Marie Kvapilová z Humpolce, nastoupila v dubnu 1938. Činnost Domova pokračovala až do roku 1950, kdy přešel pod správu Charity. V roce 1951 musely sestry domov opustit a celý objekt byl zestátněn.⁸²

⁸¹ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1937-1941*, s. 207.

⁸² Srov. VÝBORNÝ, Jan. Historie Domova blahoslavené Bronislavy. In: *Domov Bronislavy* [online]. Humpolec, 2017 [cit. 2017-02-23]. Dostupné na WWW: <http://domovbronslavy.cz/upload/historie-17.pdf>.

5. Sociální problematika v letech 1939 – 1950

Druhá polovina třicátých let byla sice hospodářsky opět úspěšná, zároveň to však bylo období rostoucího napětí mezi Čechy a Němci v tehdejším Československu v důsledku zhoršujících se poměrů v evropské politice vlivem nárůstu agresivity hitlerovského Německa. Vše vyvrcholilo v roce 1938, kdy v Česku proběhla mobilizace na obranu vlasti před německým vpádem. Dne 30. září 1938 však byla podepsána Mnichovská dohoda a české pohraničí na jejím základě připadlo Německu. Sudety byly zabrány německou armádou a veškerá výkonná moc byla podřízena armádnímu velení. 15. března 1939 nastala okupace ČSR a následné vytvoření Protektorátu Čechy a Morava na základě výnosu Adolfa Hitlera z března 1939. Protektorátní vláda v lednu 1941 vydala nařízení o nucených pracích mužů od 18 do 50 let. Nacisté během války přizpůsobili naše hospodářství svým válečným potřebám. Podle říšského modelu byla aplikována všeobecná pracovní povinnost, a to ve všech sférách průmyslu, obchodu i živností. Úřady práce měly za povinnost sepsat všechny práce schopné obyvatele s jejich dalším pracovním začleněním. V období druhé světové války byla značně ovlivněna sociální péče protektorátní správou, která na vedoucích pozicích měla dosazené německé přísluhovače. Hlavním a konečným cílem německé správy se stala likvidace českého národa a osídlení českého území německým obyvatelstvem a maximální využití lidských a hospodářských sil pro válečné potřeby.⁸³ Němci se snažili v sociální sféře u nás zavést novou koncepci v postavení státu vůči sociálně slabším vrstvám obyvatel. Za protektorátní vlády došlo ke zrušení ministerstva sociální a zdravotní správy a jejich úlohu byla nucena převzít ostatní ministerstva. Významnou roli tehdy mělo ministerstvo vnitra, které převzalo část agendy zdravotnictví. Model pro vybudování státní sociální péče za války používalo označení „social welfare“ (v němčině Sozialrechtlicher Staat). Paradoxem je, že u tvorby social welfare byl anglický ekonom sir William Beveridge (1879-1963), podle kterého „sociální stát“ musí usilovat o uspokojení základních potřeb člověka tím, že bojuje proti pěti základním sociálním zlům: nevědomosti, nečinnosti, nemoci, nouzi, zanedbanosti.⁸⁴

Ze zprávy okresní nemocenské pojišťovny lze vyčíst, že i přes těžké období život plynul dále. „V roce 1940 bylo dle záznamů Okresní nemocenské pojišťovny

⁸³ Srov. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, s. 406.

⁸⁴ Srov. TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Beck, 2005. ISBN 80-7179-856-8, s. 5.

v Humpolci v textilním průmyslu zaměstnáno 1050 dělníků. Průměrný počet všech dělníků pojištěných u Okresní nemocenské pojišťovny byl 3505, z toho mužů 2562, žen 943, dobrovolně bylo pojištěno 8 mužů a 4 ženy. Předpis pojistného činil celkem 1603165,55 Kč. Na dávkách bylo vyplaceno celkem 1157072,90 Kč, tj. 330,12 Kč průměrně na pojištěnce a 72 % z předpisu pojistného. Na nemocenském bylo vyplaceno 496953,80 Kč, na léky 180039,65, na lékaře 178628,05, na ošetření v nemocnicích 149327,50, na lázeňské léčení 52159,50. Správní výlohy byly 366047,45 korun. Během roku onemocnělo 1423 pojištěnců, z toho 1146 mužů, 277 žen, 35 porodů s 1053 dny v těhotenství, s 1453 dny v šestinedělí, s 2808 dny na kojení. Ambulantně bylo lékaři ošetřeno 50229 pojištěnců, z toho 3957 mužů, 1072 žen, 4138 rodinných příslušníků. Ústav, který stával po 50 let a putoval ve městě po místnostech velmi nevhodných, je ubytován nyní ve vlastní moderní budově čp. 885, kde jsou světlé a vzdušné úřadovny, ordinační místnosti lékařské, ambulantní a rentgen. Starostou Okresní nemocenské pojišťovny jest Jindřich Jozífek, vedoucím úředníkem Josef Šarf, účetním Karel Příborský, úředním lékařem MUDr. Jaroslav Richter, primář léčebny počínající tuberkulózy.⁸⁵

Přes útrapy, které přinesla válka, mnoho místních obyvatel bylo pro svůj odpor k nacistům uvězněno nebo utýráno v koncentračních táborech, se v Humpolci z hlediska řešení sociálních problémů život nezastavil. Dostavěl se Okresní sociální dům, kam se v srpnu 1942 přestěhovaly děti z dosavadního sirotčince a řádové sestry, které měly na starost veškerý jeho provoz, byly nahrazeny civilními pracovníci.⁸⁶ I místní továrnici se snažili zlepšit život svých zaměstnanců. V roce 1941 Firma Josef Smrčka požádala město o uvolnění místností, kde byly nouzově umístěny dvě třídy škol, pro zřízení závodní kuchyně. K budování závodních kuchyní se přidala i firma Primatex a firma Bohuslav Nejedlý.⁸⁷

V roce 1941 protektorátní vláda vyhlásila sbírku pro německý červený kříž, kdy bylo vyzváno české obyvatelstvo ke sbírce na třetí válečné „Dílo pomoci pro německý červený kříž.“⁸⁸ Město muselo „dobrovolně“ přispět na německý Červený kříž částkou 500 K.⁸⁹ V rámci propagace větší péče o lidské zdraví ve všech vrstvách obyvatelstva se

⁸⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1941-1944*, s. 417-419.

⁸⁶ Srov. *Humpolec v zrcadle času*, s. 16.

⁸⁷ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1941-1944*, s. 174.

⁸⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 99.

⁸⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 113-114.

od 3. do 10 května 1942 konal tzv. Týden lidského zdraví a byla dána příležitost dopřát tělu potřebné „*zabavení příjemnou změnou, ať již ve sportu nebo v jiných tělovýchovných odvětvích.*“⁹⁰

V prosinci 1942 zahájila svoji činnost Sociální pomoc pro Čechy a Moravu a okresním pověřencem pro město Humpolec byl jmenován Ing. František Vavřina, profesor zemské rolnické školy, který býval předsedou Národní pomoci. Svým zástupcem jmenoval advokáta Dr. Jiřího Kurku, který měl na starosti věci organizační a propagační. Bývalý kapitán Alois Jech byl jmenován druhým jednatelem a referentem pro evidenci funkcionářů a podporovaných. Páter Celestián Jiřík zastával funkci vikáře a děkana pro věci sociálně podpůrné a ředitel Městské spořitelny Josef Vlček měl na starosti věci hospodářské.⁹¹

Také Okresní péče o mládež měla ve čtyřicátých letech v regionu bohaté aktivity: dokončovala se stavba Okresního sociálního domu, kde měla být shromážděna veškerá sociálně-zdravotní činnost včetně kanceláře péče, která dosud byla v budově okresního soudu. Okresní péče o mládež měla 831 členů.⁹²

V letech 1942/1943 žilo v dětském domově 33 dětí v tzv. hromadném poručení. Okresní péče o mládež zajišťovala právní ochranu 82 dětí, z nichž bylo 21 manželských, 43 nemanželských a 13 z manželství rozvedených nebo rozloučených. Vykonyvala i dozor nad 259 dětmi a dohled na 27 mladistvých.⁹³ V roce 1944 se v Protektorátu konaly „vitamínové akce“, kdy se dětem vydávaly vitamínové ovocné šťávy.⁹⁴

Po válce se Československo snažilo o návrat ke stavu před válkou. Mezi hlavní cíle patřilo obnovení státní správy, hospodářství a právního řádu. Sociální problematika spadala do kompetencí ministerstva práce a sociálních věcí. Největší podíl na rozvoji sociální správy měly národní výbory, které se soustředily mimo jiné i na otevírání ústavů sociální péče, léčebných ústavů pro choromyslné apod., většinou tyto ústavy soustředily do zkonfiskovaných soukromých budov.

⁹⁰ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1941-1944, s. 94.

⁹¹ Srov. Tamtéž, s. 170-171.

⁹² Srov. Tamtéž, s. 95-96.

⁹³ Srov. Tamtéž, s. 256-257.

⁹⁴ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1944-1945, s. 28.

Poválečná plánovací komise v Humpolci se soustředila mimo jiné i na body sociální problematiky, zdravotnictví a školství: rozšíření všeobecné veřejné nemocnice, zřízení chorobince, zřízení textilní školy vlnářské (s obchodním oddělením), vybudování učňovské školy, vybudování vyšší školy lidové, zřízení střední školy hospodářské a zimní hospodářské, doplnění školy rodinné jednorocní vyšší ženskou odbornou školou jako přípravkou pro školu sociální a hospodyňský obor na Masarykově učitelském ústavě a některé vyšší typy odborného dívčího školství a vybudování hudební školy.⁹⁵

Po skončení války svolala Okresní péče o mládež schůzi správního výboru, v níž se projednávala otázka zřízení učňovského domova; provozu dětského domova v novém Okresním sociálním domě a zřízení útulku pro denní pobyt dětí. Plánovala se stravovací akce pro 600 dětí a jednalo se o nákupu ošacovacích potřeb. Peníze ze sbírek na počest 28. října a ze sbírky u vánočního stromu republiky byly použity na vánoční nákup potravin pro děti sociálně slabé, zdravotně ohrožené a po obětech nacismu, „*jímž přiděleno mimořádně po 1 kg hrubé pšeničné mouky a 250 dkg cukru.*“ Byla zpracována zpráva o valné schůzi odboru Zemskému ústředí péče o mládež, který zorganizoval sjezd tajemníků Okresní péče o mládež, na němž bylo vypracováno memorandum pro sjednocení a zestátnění veškeré péče o mládež.⁹⁶

Ústředí Československého červeného kříže zaslalo děkovný dopis své odbočce v Humpolci za obětavou práci během květnových revolučních dnů. Humpolecký odbor dobrovolných sester zahájil svou činnost ihned v sobotu 5. května, kdy jeho členky vykonávaly nepřetržité denní i noční služby jednak v nouzové stanici Červeného kříže, jednak v polních obvazistích, když přišla do města Rudá armáda. Současně probíhala i celorepubliková sbírka léčiv pro bývalé československé vězně v Terezíně a tato sbírka v Humpolci vynesla dvě velké bedny injekcí a nejpotřebnějších léčiv, které byly zaslány již ve středu 9. května. Občané z Humpolce ocenili tuto krásnou činnost tím, že z vlastního popudu uspořádali sbírku, která vynesla 120 tisíc Kč a byla odevzdána humpoleckému Červenému kříži. Z této sbírky se mohly vyplácet po dohodě s Okresním národním výborem podpory rodinám, jejichž živitel byl v dobách nacistické okupace ve vězení či v koncentračním táboře nebo byl umučen.⁹⁷

⁹⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec, 1945-1947*, s. 54-55.

⁹⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 38-39.

⁹⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 169-170.

Po válce byla péči zřízena ošetrovatelská a zdravotnická služba v rodinách, jejichž majtkové a sociální poměry nedovolovaly řádné lékařské ošetření v nemocnicích.⁹⁸

23. prosince 1946 se konala poslední valná hromada Okresní péče o mládež jako spolku a spolek byl ukončen. Veškerá agenda byla přičleněna podle zákona číslo 48/47 od 1. ledna 1947 k Okresnímu národnímu výboru.⁹⁹

Rada Okresního národního výboru schválila v roce 1947 pětiletý investiční stavební plán všeobecné veřejné nemocnice v Humpolci, jehož povolením byla vybudována nemocnice druhého typu, jak je projektoval ZNV v Praze. Celkový náklad prací činil na 155 milionů Kčs a zahrnoval výstavbu léčebny pro plicní a chirurgickou tuberkulózu, stavbu chirurgického pavilonu o 100 lůžkách, stavbu hospodářské budovy, centrální kotelny, kuchyně, prádelny a administrativní budovy, stavbu umrlčí komory, stavbu chlívů a kurníků, úpravu cest, kanalizace, čisticí stanice a parku.¹⁰⁰ Při státní okresní nemocnici v Humpolci bylo zřízeno interní oddělení a jeho vedením byl pověřen jako primář MUDr. Přemysl Pech, odborný lékař vnitřních chorob I. interní kliniky prof. MUDr. K. Hynka v Praze. V roce 1948 měla humpolecká nemocnice tři samostatné primariáty, a to: chirurgický, porodnický, pro nemoci vnitřní a pro počínající plicní tuberkulózu.¹⁰¹

Od 1. října 1948 vstupuje v platnost zákon o národním pojištění. Tímto dnem se rozšiřuje okruh pojištěnců o osoby samostatně výdělečně činné a spolupracující členy rodin těchto osob. Ambulance pojišťovny byla uzavřena a od 1. října začali ordinovat ošetřující lékaři ve svých ordinacích.¹⁰² Z tohoto důvodu se rozšířil počet lékařů, k nimž se mohli obracet pojištěnci i se svými rodinnými příslušníky o zdravotnickou pomoc.¹⁰³

Československý červený kříž v Humpolci pořádal dvě plenární schůze v prosinci 1948. V první schůzi – informační – jednal o speciálních úkolech Československého červeného kříže se zřetelem k připravované zákonné reorganizaci této instituce, dále o úlohách a práci samaritánských čet a oboru dobrovolných sester v mírové době státu

⁹⁸ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1945-1947, s. 110.

⁹⁹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1949-1957, s. 56.

¹⁰⁰ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1947-1949, s. 76-77.

¹⁰¹ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1949-1957, s. 18.

¹⁰² Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1947-1949, s. 145-146.

¹⁰³ Srov. *tamtéž*, s. 152.

a při mimořádných událostech. Druhá schůze byla valnou hromadou s obvyklým programem.¹⁰⁴

V roce 1948 ministerstvo sociální péče přispělo na úpravu bývalého sirotčince na domov mládeže (pro hochy) 136 tisíc Kčs; na nástavbu druhého patra nad Okresním sociálním domem, kde mají být ubytovány dívky, vynaložil 500 tisíc Kčs.¹⁰⁵

Za účelem péče o zaměstnance a ve spolupráci s komisemi pro úrazové bezpečnosti se rozhodli lékaři převzít nad všemi průmyslovými závody na okrese zdravotní patronáty. Do akce byli zapojeni všichni lékaři v okrese včetně lékařů státní okresní nemocnice v Humpolci. Vzali si za úkol provést zdravotní prověrku všech průmyslových závodů na okrese a založit zdravotní kartotéku všech zaměstnanců.¹⁰⁶ Okresní národní výbor (ústav národního zdraví) otevřel tři nové bezplatné poradny, jejichž snahou je přispět ke zdraví všech pracujících a tím i k úspěšnému zdolání úkolů pětiletého plánu a k rozšíření a prohloubení preventivní zdravotní péče:

- 1) poradnu pro choroby srdce a cév;
- 2) poradnu protirevmatickou;
- 3) poradnu tělovýchovnou a sportovní.

Poradny byly provozovány ve vyšetřovací ambulanci interního oddělení státní okresní nemocnice (v bývalém infekčním pavilonu). Vedoucím lékařem poradny byl MUDr. Přemysl Pech, primář interního oddělení a odborný lékař pro choroby vnitřní.¹⁰⁷

V květnu 1949 se sešlo v závodní síni Okresního národního výboru v Humpolci 91 mužů a 90 žen, kteří se rozhodli absolvovat zdravotnické kurzy, kurzy samaritánské a kurzy dobrovolných sester. Byli to většinou mladí lidé, zaměstnanci z vlnářských závodů a zemědělství. Školili je lékaři a krajská zdravotní referentka z oboru zdravotnictví, ošetřovatelství a zdravotnické výchovy. Kurzy byly pořádány dvakrát týdně po třech hodinách.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 106.

¹⁰⁵ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1947-1949, s. 76.

¹⁰⁶ Srov. *Kronika Města Humpolec*, 1949-1957, s. 75.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž, s. 112.

¹⁰⁸ Srov. Tamtéž, s. 18-19.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem popsala sociální problematiku ve městě Humpolec v letech 1850 až 1950. Sociální problematika je vždy odrazem doby, souvisí s historickým vývojem, jehož události se do ní promítají. Cílem bakalářské práce bylo zachytit její proměnu ve městě, které prošlo po revolučním roce 1848 velkým vývojem jak stavebním, hospodářským tak i významným rozvojem sociální politiky ve městě. Práce popisuje existenci sociálních problémů a především to, jak se město snažilo s těmito problémy vyrovnat, jakým způsobem byly tyto problémy řešeny a jak do sociální problematiky zasáhly velké historické události, kterými byly především první světová válka, hospodářská krize, druhá světová válka a znárodnění v roce 1948.

První část mé práce vystihuje historický vývoj města až do roku 1848, z něhož je zajímavá zejména informace o častých změnách jeho majitelů až do počátku 19. století, bylo v roce 1807 prohlášeno za samostatné město habsburské říše. S nástupem císaře Františka Josefa I. přišlo mnoho změn do života obyvatel města, jim jsem se věnovala ve druhé kapitole mé práce. Zde jsem zpracovala období od roku 1850 až do padesátých let 20. století. V této historické epoše se odehrálo mnoho významných událostí, které měly velký vliv na vývoj města pro budoucí generace. Ve druhé polovině 19. století začal velký rozmach stavebního ruchu ve městě, kdy se budovaly především nové továrny a s tím i souvisel ekonomický rozvoj města. Tento vzkvétající trend v historii Humpolce skončil až s první světovou válkou, kdy nastoupilo období chudoby a utrpení. Toto těžké období skončilo vyhlášením samostatného Československa a občané s radostí pokračovali tam, kde byla jejich práce přerušena, a přišlo další období vývoje Humpolce. I těžká doba hospodářské a ekonomické krize vedení města ve spolupráci s obyvatelstvem zvládlo bez větších negativních dopadů na oblast sociální problematiky. Další velký historický milník přišel s rokem 1938, kdy po vyhlášení Mnichovské dohody byly zabrány Sudety, a začala migrace obyvatelstva, mnoho lidí emigrovalo do zámoří. V roce 1939 byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava, který přinesl mnoho změn v zákonodárství. Ale i v tomto období se obyvatelé nevzdávali dalšího rozvoje a budování svého města.

Další kapitola mé práce se již věnuje sociální problematice, která se řešila v Humpolci ve druhé polovině 19. století do období před první světovou válkou. Toto období bylo spojováno zejména s rozvojem zdravotní péče, především ve vybudování

nové nemocnice, která prošla velkým vývojem až do dnešních dnů. Nezapomínalo se ani na další potřebné, a to díky i humpoleckým továrníkům, kteří se sociální problematikou zabývali. Byl založen chudobinec. Budovaly se nové továrny, které díky rozšíření své výroby potřebovaly větší počet dělníků, kteří docházeli za prací i z okolních obcí. Obec se musela postarat i o sirotky po těchto dělnících, a proto byl založen nový sirotčinec. Nejvýznamnější osobností při řešení sociálních problémů byl pan továrník Emerich Dítě, který zorganizoval výstavbu zmíněného sirotčince na své náklady a poté správu předal městu.

Počátek další kapitoly sociální problematiky byl poznamenán první světovou válkou a ve třicátých letech hospodářskou krizí. Z prostudovaných materiálů lze konstatovat, že humpolecké sociální práci velice pomohl dar z americké sbírky na pomoc evropským zemím postiženým první světovou válkou. K řešení sociálních problémů, kterými byla v tomto období zejména chudoba, žebrota a v pozdějších letech i nezaměstnanost, byla podle tehdejších platných zákonných nařízení příslušná obec. Velkou roli v tomto období však hrála dobročinnost, kterou projevovali jednak bohatší obyvatelé města, továrníci, ale i běžní občané tím, že dobrovolně finančně přispívali na potřebné do městské pokladny. Mnoho těchto aktivit bylo pod záštitou dobrovolných spolků a organizací. Také se ve městě v tomto období vystavěla nová budova pro plicní nemoci, která byla původně stavěna jako chorobinec pro staré a nemajetné obyvatele na dožití, ale z finančních důvodů tato akce nedopadla pro tyto občany pozitivně. Pro seniory byl nakonec vystavěn Domov blahoslavené Bronislavy, který i s nucenou přestávkou čtyřiceti let slouží svému účelu i v dnešní době. Problém zaměstnanosti však v tomto období také město postihl, ale díky dobře fungujícímu průmyslu ve městě a organizované práci úřadů a dobročinných spolků nebyly tyto dopady tak velké jako v jiných oblastech republiky. Dobročinné spolky především aktivně pomáhaly chudším obyvatelům, zejména školním dětem a mládeži.

Poslední kapitola přibližuje sociální problematiku v Humpolci v období během druhé světové války, po osvobození a má práce končí krátkými informacemi z doby po znárodnění v letech 1948-1950. Stejně jako v ostatních částech republiky i v Humpolci museli občané řešit otázky spojené s přežitím války. Průmyslová výroba ve městě nebyla převedena na válečnou výrobu. Až do roku 1948 trvala povinnost obce postarat se o své chudé občany a občany v nouzi a tato povinnost skončila po roce 1948

v souvislosti s novým politickým uspořádáním v republice. V celém tomto období bylo již znát silnější vliv státu a to se projevilo i v sociální problematice. Stát prostřednictvím národního výboru a dalších okresních organizací vstoupil do sociální problematiky ve městě a zároveň přistoupil k řešení některých sociálních problémů tím, že většinu spolků a nadací znárodnil, zrušil mnoho institucí a vše přešlo pod správu státu.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

ISBN 80-7106-709-1.

Humpolec v zrcadle času. Humpolec: Město Humpolec, c2013.

ISBN 978-80-260-4664-6.

KAMARÝT, Jan, Pavel HOLUB a Zdeněk ŠKRABÁNEK. *Kamarýtova kronika: kronika Jana Kamarýta a jeho pokračovatelů (1848-1915)*. Humpolec: Z. Škrabánek, 2014. ISBN 978-80-260-7318-5.

KOBLIHA, Gustav. *Humpolec a jeho okolí: Nástin dějepisný, popisný a statistický s 22 obrázky*. Praha: František Šimáček, 1896. ISBN nevedeno.

KOBLIHA, Gustav. *První století města Humpolce: 1807-1907*. Město Humpolec, 1907. ISBN nevedeno.

MACHYÁN, Jiří. *Z historie zdravotnictví a nemocnice v Humpolci*. 3. část. Zpravodaj: Okresního ústavu národního zdraví a CV ROH Pelhřimov. Pelhřimov: Jihočeské tiskárny n. p., různé ročníky a čísla. ISBN nevedeno.

ROMPORTL, Ferdinand. *Zálesí: Vlastivědný sborníček pro mládež okresu Humpoleckého*. Ročník IV. Německý Brod: Tiskařské a vydavatelské družstvo Havlíček, 1922/23. ISBN nevedeno.

TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. Praha: Beck, 2005.

ISBN 80-7179-856-8.

Internetové zdroje:

České země a Český červený kříž za I. světové války. *Klub historie Červeného kříže* [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné na WWW: <http://klubhistorieck.wgz.cz/rubriky/kapitoly-z-historie-cerveneho/cerveny-kriz-v-prvni-svetove/ceske-zeme-a-cesky-cerveny-kriz>.

Kronika Města Humpolec. [online]. Humpolec: Městský úřad, [cit. 2016-12-16]. Dostupné na WWW: <http://www.mesto-humpolec.cz/kronika-mesta>.

Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o. 2014. Dostupné na WWW: http://www.mestohumpolec.cz/assets/File.ashx?id_org=4932&id_dokumenty=225832.

Strategický plán rozvoje města Humpolec do roku 2020.

VÝBORNÝ, Jan. Historie Domova blahoslavené Bronislavy. In: *Domov Bronislavy* [online]. Humpolec, 2017 [cit. 2017-02-23]. Dostupné na WWW: <http://domovbronislavy.cz/upload/historie-17.pdf>.